

**KULTURUTTRYKK
PÅ ADAMSTUEN**

NORGES VETERINÆRHØGSKOLE

75 ÅR

- 06 FORORD**
VED YNGVILD WASTESON
- 10 VETERINÆRHØGSKOLEN
PÅ ADAMSTUEN: EN BY I BYEN**
VED PETER BUTENSCHØN
- 30 KUNSTSAMLINGEN**
VED HILDE MØRCH
- 40 MORTEN VISKUM
EN VIRKELIGHETSNÆR
KADAVERDRØMMER**
VED HILDE MØRCH
- 54 DRØMMEN SOM BLIR
TILL VERKLIGHET**
VED DAVID PERSSON
- 60 TRADISJON OG ARBEID**
VED HANNE MOBERG
- 64 VETERINÆRMEDISIN
FORTID, NÅTID OG FREMTID**
VED MONA ALEKSANDERSEN,
HALVOR HEKTOEN,
GUDMUND HOLSTAD,
OLAV REKSEN, KRISTIN THORUD
OG YNGVILD WASTESON
- 90 ADMINISTRASJON OG LEDELSE**
VED BIRGER KRUSE
- 94 NOEN BLIKK BAKOVER OG NOEN
PERSPEKTIVER FREMOVER**
VED PETER BUTENSCHØN
- 106 DET STIG AV KAV**
VED FINN BERGESEN JR.

FRA REKTORS KONTOR MED FOTOGRAFIER TATT AV HENNES MORFAR OLAF CHRISTOFFERSEN

KJÆRE LESER!

YNGVILD WASTESON REKTOR

Norges veterinærhøgskole (NVH) står i 2010 midt oppe i en spennende og krevende prosess med å planlegge flytting av virksomheten på Adamstuen i Oslo til Ås. På campus Ås skal det bygges nye, moderne og funksjonelle bygg for både NVH og Veterinærinstituttet. Samtidig skal hele NVH, inkludert vår virksomhet i Sandnes, Tromsø og Asker, sammen med Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB) utvikle et nytt universitet med utgangspunkt i biovitenskapene, eller livsvitenskapene på godt norsk – vitenskapene som studerer det levende liv i alle målestokker.

Når NVH i 2010 også feirer sitt 75-års jubileum, har vi derfor valgt å lage en jubileumsbok som forteller historien om kulturuttrykkene i bygningene og på området vi nå planlegger å flytte fra. NVHs bygningsmasse på Adamstuen er et konglomerat av bygg fra ulike tidsepoker og stiler. De tidligste byggene sto ferdige på 1920-tallet, og det siste store byggeprosjektet, fellesbygget med Veterinærinstituttet og Mattilsynet, ble avsluttet i 1996. I løpet av denne tiden har kunst av ulik karakter kommet til, og både bygninger og kunstverk forteller noe om den tiden de ble unnfanget i. Til sammen forteller kanskje også kulturuttrykkene noe om oss, vi som har hatt og har vårt studentliv eller vår arbeidsplass på NVH. Fotograf Knut Bry har trålet høgskoleområdet på kryss og tvers, og resultatet av hans fotojakt er rikt representert i denne boka. Har Knut Bry med sitt vare blikk for lys, skjønnhet og stemninger også fanget noe av «sjelen» vår, noe vi kan ta med oss til Ås?

Jubileumsboka gir også et lite innblikk i nåtidens liv på NVH. Studentene og studentlivet, forskningsaktiviteten og administrasjonen er alle viktige og sammenvevde deler av det levende NVH. Lars Moe var rektor fra 1. januar 2002 til 31. mars 2010. Spørsmålet om NVHs fremtid, som selvstendig vitenskapelig høgskole, som del av et universitet, fortsatt med hovedcampus i Oslo eller flytting til Ås, har mer enn noe annet preget hans rektorperiode. I jubileumsboka reflekterer han over både fortid og fremtid fra sitt nye ståsted som instituttleder for Institut for mindre husdyrs sykdomme ved Københavns universitet.

Fellesstyret for det nye universitetet ble opprettet av Kunnskapsdepartementet med funksjonstid fra 1. mars 2010 til 31. juli 2013. Fellesstyret har mandat og myndighet til å ta beslutninger på det nye universitetets vegne, men har foreløpig verken en konkret institusjon ei heller egne ansatte å styre over. Fellesstyrets leder, Finn Bergesen jr., sier han er leder for en idé, en visjon. Jubileumsbokas siste kapittel utdyper denne ideen og visjonen.

Med dette ønsker vi å by på en annerledes historiebok. Vi bruker fortiden til å føre NVHs historiske verdiuttrykk inn i fremtidens utfordringer.

VETERINÆRHØGSKOLEN PÅ ADAMSTUEN: EN BY I BYEN

PETER BUTENSCHØN
ARKITEKT

Veterinærhøgskolens bygninger ligger tilbaketrukket utenfor allfarvei på Adamstuen i Oslo, på flaten rett innenfor Kirkeveiringen i nærheten av Ullevål sykehus. Folk flest vet knapt hva som skjuler seg i de store bygningene bak Ullevålsveien. De har kanskje merket seg at det er dyr der, særlig barn har kjent gårdslukten som av og til siver ut fra området, og de uvante lydene av dyr som jamrer og bjeffer, vrinsker og rauter. Men spør du om hvor Veterinærhøgskolen er, så vil nok de fleste riste litt spørrende på hodet. Det er som en liten by i byen, med sine særegne og litt aparte fortellinger.

Området her oppe nord for sentrum er i det hele tatt litt utydelig. De tette boligkvartalene i skråningen ned mot byen, på Bislett, Bolteløkka og Fagerborg, har gått over i en mer variert sammensetning av gamle villaer, boligkvarterer og institusjoner. Her har folkehelse, barnevern, tannleger og veterinærer under siste hundreårs byekspansjon kunnet slå seg ned på Akergårdens store jorder, helt inntil grensen for Oslo kommune, før sammenslåingen med den mer landlige kommunen Aker i 1948. Her fikk de ligge utenfor rekkevidde av den fremvoksende hovedstaden, da industrien bygget sine store anlegg langs fossene i Akerselva på 1800-tallet, og tette boligkvarterer ble reist for arbeiderklassen øst for elva og for den nye embetsstanden lenger vest. Her grenset den gamle overklassen på Fagerborg inn mot middelklassen på Bolteløkka og arbeiderklassen på Ila. Klynger av gamle trær og rester av gårdsalléer inne på Veterinærhøgskolens område, med viltre lindetrær og knudrete piler, forteller om en mer landlig tilværelse for ikke så altfor lenge siden.

Høgskolen vender egentlig sørøstover, ut mot General Birchs gate som går fra Ullevålsveien opp mot Lindern. General Paul Birch fikk sin gate noen år etter sin død i 1863; han hadde utmerket seg i felttogene i 1808 og 1814, holdt vakt over forsamlingen på Eidsvoll i 1814 og ble senere eier av gården Store Ullevål, generalkrigskommissær og generøs mesén, og så stort sett glemt etterpå. Den staselige hovedbygningen, med aksefaste lave fløyer på sidene, har en stor plen med grusganger og skiferheller ut mot gaten, hvite nymalte spilebenker og stramme plantefelt, og et solid smijernsgjerde med porter mot denne gaten. Med stor skrift høyt oppe på fasaden fortelles hva som foregår her, *Norges veterinærhøgskole*. Bokstaven *g* i navnet er nok av nyere dato, etter at det først sto *i* og deretter *y*. Men det er bakom denne store bygningen at høgskolens liv utfoldes, hvor dyr og mennesker inngår i særpreget samspill i et mangfold av bygninger, noen åpenbart verksted, garasje og lager, noen mer forseggjorte og staselige, noen som hovedbygningen i grå murpuss, noen nyere med lange regelmessige fasader i rød tegl og flate grå utskytende takflater. Her inne på området ligger driftsbygninger, veterinærmedisinske enheter, laboratorier, undervisningsbygg, velferdsbygg og kontorblokker spredd langs asfaltveier mellom parkerte biler. Det er biler overalt, de setter et røft og praktisk preg på det hele, sammen med noen svære containere og brakker stilt opp på ledig plass mellom bygningskroppene. Noen hester går i en innhegning mot nord mens andre står og sparker dovent inne i boksene i kirurgbygget, noen hunder gjør iltert i et annet hus, halm ligger og lukter ganske godt rundt et avfallspunkt, gartnere raker under noen store trær. Bortsett fra suset av store ventilatorer er det stille, med få tegn på hva som egentlig foregår inne mellom alle husene, godt gjemt vekk fra gatene utenfor. Noen unge mennesker, mest jenter med bøker under armen, krysser opp mot velferdsbygget og bærer tegn om at dette ikke er en nøktern produksjonsbedrift, men at det handler mest om skole og forskning, dyr og unge mennesker, natur og sykdom og landets høyeste dyremedisinske kompetanse.

Veterinærhøgskolen er som et avlukket lite landskap. Smijernsportene kan skyves åpne, og den store industriporten mot nord glir langsomt til side når du ankommer i bil eller på sykkel. Det er praktisk nok; det fortelles at den store porten kom på plass etter at en gal ku en dag rømte opp mot barnehagen og vakte bestyrtelse og redsel før den ble fanget inn og tauet tilbake, trolig til en ublid skjebne. Det er et eget lite samfunn her, med sine innbyggere av folk og dyr, med egne regler og en særpreget historie. Tidligere bodde det mange familier inne på området, i leiligheter over de lange fløyene til hovedbygningen og i hus lenger bak på området. De passet dyrene, og på det mest folksomme hadde de til og med sitt eget 17. mai tog.

SKAL, SKAL-IKKE BYGGE SKOLE?

Å bygge hus for Veterinærhøgskolen ble en tidkrevende affære, en langdryg prosess selv til norsk å være. Allerede i 1811 ble Selskapet for Norges Vel forelagt et forslag om opprettelse av en egen veterinærskole i Norge. Norsk veterinærkompetanse var stort sett utdannet i København, og det måtte bli en del av det nasjonale prosjekt ved frigjøringen fra dansk styre i 1814 å opprette en norsk institusjon, både for å bygge opp et livskraftig norsk landbruk med produktivt storfe og småfe, sikre en velfungerende transport med hest og vogn, og for å ivareta kavaleriregimentenes behov for sunne og velskoddet dyr. Men i mange år ble det mest brev mellom departementene og ulike oppnevnte kommisjoner, med debatter i Stortinget og i Det akademiske kollegium ved universitetet.

Utover på 1820-tallet bevilget Stortinget noen penger, ikke særlig mange, til et forberedende arbeid, og i 1826 ble tomt innkjøpt nede ved Akershus festning. Planer for en skole med fem bygninger, tegnet av byens ledende arkitekt, stadskonduktør Chr. Grosch, ble lagt frem i 1830 og derpå lagt på is av Stortinget. Det var både for storartet og for kostbart. Planene ble redusert gang på gang, til stadig større frustrasjon hos departementets betrodde mann, lektor i veterinærvitenskap Christian Peter Bianco Boeck. Til slutt ga han opp da Stortinget enda en gang, i 1839, begrenset sin bevilgning til de vanlige 1500 spesidaler til den aller mest nødvendige avlønning, men uten noen midler til å reise egne tilfredsstillende bygg.

Så ble det pause i byggeplanene. I 1884, etter 50 år, foreslo landbruksdirektøren på et møte at utdanningen av dyrleger burde legges til landbruksskolen i Ås, og han ble møtt med hoderykende uenighet fra veterinærer. I 1896 fremmet en stortingsoppnevnt kommisjon igjen forslag om at en veterinærskole skulle legges til Kristiania. De foreslo at løkken Solitude i Bogstadveien burde kjøpes inn for formålet, siden tomten nede ved festningen i mellomtiden var blitt for liten.

Igjen vegret Stortinget seg for å bevilge de nødvendige penger, men trolig med stadig dårligere samvittighet. To år etter uttalte landbrukskomiteen: «Den samlede komité vil uttale nemlig det håp, at tiden snart måtte være inne for statsmaktene å søke tanken om opprettelse av en norsk veterinærhøgskole bragt til virkelighet», og regjeringen ble anmodet om å finne en passende tomt, fortrinnsvis i Kristiania.

Året etter ble det anbefalt innkjøp av 33 dekar av kommunens tomt på Frogner, omtrent der hvor Frogner Stadion nå ligger. Samtidig ble det laget et program for hva en slik skole skulle inneholde av bygninger og funksjoner, med henvisning både til naturvitenskapelige ambisjoner og *statens verdighet*. «Man måtte ikke tro at man kunde utdanne dyrleger ved å bygge en slags almueskole for kvaksalvere».

Nå ble det litt mer fart på saken. I 1899 reiste veterinærdirektør Ole Olsen Malm sammen med arkitekt Olaf Lilloe på studietur nedover på kontinentet. Rapporten ble skrevet, studieplaner og budsjetter utarbeidet, og debatten om lokalisering

gikk igjen heftig både i pressen og i Stortinget – kanskje det var bedre å legge skolen til Hamar, eller Gjøvik, Stavanger, Fredrikstad eller Ås? Og dessuten var det jo billigere fortsatt å bruke skolen i København. Igjen skygget Stortinget unna den vanskelige saken og unnlot å bevilge penger til innkjøp av tomten på Frogner. Veterinærdirektør Malm var bitter: «Uten et eneste undskyldningsord for denne forandrede stilling, ja endog uten nogen medfølgende gravtale, nedbalsamertes veterinærhøgskolen for tredje gang».

«Veterinærtomten» nede ved Akershus var i årenes løp gradvis blitt spist opp av militærvesenet som ville ha plass for nye kaserner. Først i 1916 ble resten av tomten endelig solgt, og pengene saltet ned i et fond for et fremtidig skoleprosjekt.

FORBILDER, LOKALISERINGSDEBATT OG BYGGEPLANER

På denne tiden ble det rundt i Europa anlagt en rekke veterinærlaboratorier siden serumbehandling fikk en stadig viktigere veterinærmedisinsk rolle. I 1909 vedtok Stortinget å bevilge penger til et *veterinært seruminstitut*. Som tomt ble nå foreslått utskilt en del av universitetets område på Tøyen, der det ifølge veterinærdirektøren senere også kunne bli plass til en høyskole. Nye studieturer ble foretatt, og departementet fant ut at en tomt på hjørnet av Ullevålsveien og General Birchs gate kanskje kunne egne seg bedre. I 1910 og 1911 bevilget Stortinget endelig de nødvendige penger til å reise en bygning.

Arkitekt Bredo Greve hadde fått oppdraget med å tegne instituttets bygning, av hensyn til naboene ikke høyere enn 2½ etasjer, gjennom en kongelig resolusjon av 14. juli 1909. Det var ingen konkurranses om oppdraget. Greve var en av nasjonens mest erfarne arkitekter, utdannet i Berlin, og ansett som særlig kompetent og leveringsdyktig på store og komplekse anlegg. I 1909 var han 38 år gammel, og hadde fått sitt gjennombrudd med seier i konkurransen om Kunstindustrimuseet og Kunst- og håndverksskolen i Oslo i 1897 (sammen med J. O. Hiorth), ferdigstilt i 1904. Han var midt i arbeidet med å tegne Norges Tekniske Høgskole i Trondheim, etter en 3. premie i konkurransen i 1901, ferdig i 1910. Han fikk visstnok oppdraget fordi hans prosjekt var det billigste av de premierte.

Den 17. august 1911 vedtok Stortinget enstemmig arkitekt Greves fremlagte forslag til Veterinærinstituttet, og 8. oktober 1912 ble byggingen startet. De nye lokalene kunne så tas i bruk i november 1914.

Nå kom det også forgang i planene for en høyskole. Departementet mente den tilstøtende tomten Lindern, brukt til døveskole, kunne egne seg for et slikt formål, og den ble innkjøpt i 1915. I 1916 reiste professor Halfdan Holth, veterinærkaptein Johan Theodor Torgersen og arkitekt Greve på studietur til Stockholm. Det var krig i Europa, og det var derfor uaktuelt å besøke veterinærhøgskolene i Leipzig, Brüssel, Paris og Lyon. Komiteen kom hjem med anbefaling om innkjøp av en større tomt.

I 1917 fikk derfor departementet lagt til et tilstøtende areal i Ullevålsveien, og hele området som kunne brukes til en ny høyskole lå nå klart, 41 dekar. Arkitekt Greve gikk i gang med planer, Holth og Torgersen tok med seg planene til København der de ble gjennomgått og korrigeret, og 30. juni 1917 ble så justerte og ferdige planer for høyskolens bygninger oversendt departementet. I august 1918 ble Greve engasjert av departementet til å utarbeide arbeidstegninger, og arbeidet med utgraving og fundamentering ble påbegynt høsten 1920.

Det var ikke bare for Veterinærhøgskolen at tomtevalget var tidkrevende og kontroversielt. Universitetet på Karl Johan hadde særdeles trange forhold, og særlig fysikerne ønsket mer plass. En tomtekomité for en utvidelse av universitetet ble nedsatt i 1917. Den vurderte det østlige alternativet Tøyen, som hadde vært i universitetets eie helt siden 1812, opp mot Observatorietomten (der Nasjonalbiblioteket nå ligger). Rett før det skulle fattes beslutning, ble Blindern gård spilt inn av noen professorer. Og i 1920 besluttet Stortinget så at det skulle bygges på Blindern. Fysikerne ville være på vestkanten, mens biologene fortsatt ville holde til på Tøyen. Men Tøyen var østkant, arbeiderstrøk, preget av fabrikkpiper, røyk og mye sosial elendighet. Dette ble satt opp mot et «fredet, rolig, vakkert, verdig» miljø på vestkanten, for slik å la «villabebbyggelsen bre seg ut mellom og omkring aandens og haandens «verksteder», ikke som kaserner, men som aapne havebyer», slik det sto i et professoralt innlegg i Dagbladet i 1920. De fleste professorene og studentene bodde på vestkanten. Det samme gjaldt nok for veterinærmiljøet, der de samme vurderinger av Tøyen opp mot Oslo vest ble foretatt, med litt varierende argumentasjon.

Byggingen av hundeklinikken og den medisinske klinikk kom først i gang, mens arbeidet på hovedbygningen først ble startet i 1925. Det var trange og urolige tider i landet. Mekaniske Verksteders Landsforening varslet i oktober 1923 5 % lønnsnedslag, og jernarbeiderne i Kristiania gikk til ulovlige streiker som varte frem til mars 1924. Andre streiker fulgte etter, og i 1924 var 63000 arbeidere i konflikt. Utover mot 1930 ble den økonomiske situasjonen forverret. Arbeidsgiverforeningen krevde 15 % lønnsnedslag. LO-kongressen nektet å følge, og norgeshistoriens største lockout ble iverksatt. Det dramatiske høydepunktet ble nådd under Menstad-slaget i Ski en 8. juni 1931, da statspoliti og soldater ble satt inn for å stoppe konfrontasjoner mellom streikende arbeidere og streikebrytere på Norsk Hydros anlegg.

Slike problematiske tider var merkbare langt inn i departementale kontorer, og ga klare utslag i den statlige investerings- og byggeviljen. Byggearbeidene for den nye Veterinærhøgskolen ble holdt tilbake, og bare det mest nødvendige for å starte undervisningen kunne settes i gang. Byggingen av hovedbygningen fikk fortsette, om enn i langsommere tempo, og den var satt under tak sommeren 1927. Statens Veterinærklinik ble etablert i 1929 i den bygningen

som senere ble medisinsk klinikk. Med de andre bygningene gikk det enda tregere, men i 1930 var hovedbygningen, kirurgisk klinikk, hundeklinikken og obduksjonsbygningen ferdige, i hvert fall utvendig.

I 1931 var landets finansielle og politiske situasjon blitt enda vanskeligere, videre byggearbeid ble stanset og byggekomiteen oppsagt. Bygningene sto nå uinnredet og ubrukt, og det så mørkt ut for hele høgskolen. Det ble til og med diskutert å overlate alle de uferdige bygningene til Statens Teknologiske Institutt. Men i 1933 ble det igjen bevilget penger til at arbeidet kunne fullføres, med oppfordring om stor sparsommelighet. Høsten 1936 sto de siste bygningene ferdige slik at undervisningen kunne begynne.

Arkitekt Greve døde allerede i 1931, og arbeidet med innredningen av de siste bygningene ble overtatt av arkitekt H. J. Sparre.

NASJONSBYGGING OG MONUMENTALITET

Det var viktig for byggekomité og arkitekt at den nye skolen «i sitt grunnlag likestilles med andre europeiske veterinærhøgskoler og med våre hjemlige høyskoler, universitet...», slik det sto i proposisjonen til Stortinget i 1916. Det forutsatte en viss nasjonal monumentalitet og en verdighet som kunne avspeile veterinærprofesjonens betydning for landet. Samtidig skulle det nye anlegget virke «harmonisk sammen med Veterinærinstituttet», slik at de «for øiet fortøner seg som en enhet», i følge planen fra 1917.

Hovedbygningen fikk sin fasade mot General Birchs gate, men trukket godt tilbake, slik at lange og lavere fløyer strakte seg mot gaten og omsluttet et stort tun. Situasjonen kan ligne på Norges tekniske høgskole (NTH), et prosjekt som Greve nylig hadde avsluttet: En monumental bygning med et sterkt identitetsuttrykk i fasaden ut mot byen, og så etter hvert mer variert bebyggelse bakom, plassert og utformet slik det falt seg etter stadig nye behov for ekspansjon. For Veterinærhøgskolen tydet innkjøpet av den store tomten opp mot Lindern på at både myndigheter og arkitekt så for seg en betydelig utvidelse av anlegget bak hovedbygningen. Allikevel ble bebyggelsen rundt tunet formet som et sluttet hele. Dette skulle bli høgskolens ansikt mot verden, dens signatur overfor samfunnet. Forbildet var nok ikke minst Den Kgl. Veterinær- og Landbohøgskole i København, også det et sluttet og stramt anlegg som hadde fått sin hovedbygning i 1858, men med en ny og mer monumental fasade ut mot byen i 1898. Også Veterinærhøgskolan i Stockholm ble studert, der et antall nye teglbygninger var bygget ut i årene 1907–1912 i nordre del av Djurgården.

Hovedbygningen er reist i tegl og slemmet med gråfarget teglpuss. All dekor, med gesims, dørromramming og sokler er utført i lys granitt. Et høyt valmet tak med to store piper og et lavt pediment (også kalt tympanon) over midtre del av øverste etasje samler bygningskroppen til en kompakt og regulær form. Store volutter, en buet form hentet fra den klassiske søyleorden, gjør at den nederste del av veggene strekker seg over mot de lave fløyene, forbundet med enkle, avrundede portaler.

Fasaden er strengt symmetrisk og kan virke ganske tung og formell, som et urbant palé med røtter i sen italiensk renessanse, der et stort forbilde, også for datidens klassisk inspirerte norske arkitekter, var den norditalienske arkitekten Andrea Palladio.

Interiøret bærer senrenessansens symmetriske verdighet. Fra hoveddøren leder en bred granittrapp opp til første etasje, hevet en halv etasje over bakken. En stor bue båret av kapiteler i klebersten inviterer til en bred tverrgående korridor med gulv i store oljede skiferplater, der auditorium, patologisk samling, laboratorier og professorkontorer fikk plass. To symmetriske trappeløp under kryssbuehvelv fører på begge sider videre opp til andre etasje med omtrent samme rominndeling, her med rektors kontor i et hjørne og et lite oppholdsareal som en nisje med steinbenker og balkong rett ovenfor hoveddøren. De to trappene fører videre opp til tredje etasje, der skolens festsal har den dominerende plasseringen på midten med store draperte vinduer ut mot den store plenen. Det er et staselig rom med pussede og kalkmalte røde veggflater med dekor i bladgull og store hvitpussede pilastre fra gulv til et kassett-tak, også det med dekorasjoner i bladgull. Særlig denne festsalen og trappeløpene er pietetsfullt tatt vare på, og fremstår i dag slik de gjorde da bygningen var ny i 1936.

Arkitekturen i 1920-årene, da dette ble tegnet, var preget av overgangen mellom en nasjonalromantisk nybarokk og en strammere nyklassisisme. Modellene lå stadig ute i Europa, ikke minst hentet hjem fra den tyske utdannelsen til Bredo Greve og de fleste av hans samtidige, men med forsøk på å innføre noen norske referanser, en norsk holdning hentet ut fra tradisjonell storgårdsarkitektur og byenes trepaleer. Det var hva Odd Brochmann har kalt forsøket på en «hjemliggjørelse av norsk arkitektur». Carl og Jørgen Berner hadde i 1915 tegnet Bøndernes Hus i Kristian IVs gate, med et tilsvarende tungt tak, en gavl som midtmotiv, og Magnus Poulsson tegnet i 1917 en forretningsgård for Det Forenede Damskibs-Selskab nederst i Karl Johans gate. I begge hus er den litt famlende og viltre jugendinspirasjonen fra et tiår tilbake borte, samtidig som den rene og stramme nyklassisismen med greske søylefronter var erstattet av et forsøk på å finne tilbake til noe mer norsk, med røtter i bondestuer og bygårder. Her må Bredo Greve, på denne tiden en av de mest erfarne og meriterte arkitektene i byen, regnes med til de arkitekter som, i råd med Henrik Sørensens og Erik Werenskiolds samtidige debattskrifte, søkte å finne frem til en norsk grammatikk, i motsetning til den «formalisme og fremmeddom» som de fant i nyklassisistenes forbilder nede fra kontinentet.

Greves prosjekt for Veterinærhøgskolen kan plasseres i en vanskelig overgang, mellom det klassiske og det moderne, mellom det internasjonale og det norske. Da den endelig åpnet i 1936, var den allerede blitt litt gammelmodig, stilmessig utdatert. I motsetning til prosjektet for Oslo Rådhus, som ble fullstendig tegnet om, ettersom arkitekturidealene skiftet, fra arkitektkonkurransen i 1917 til det endelig sto ferdig i 1950, ble hovedbygningen på NVH

fastholdt i hovedsak slik den opprinnelig var tegnet 15 år tidligere. Fra 1910 ble tilgangen på impulser til den nye arkitekturen også endret, ved at de første norske arkitektkullene ble uteksaminert fra NTH i Trondheim, og den sterke linjen til de tyske skolene og akademiene ble brutt.

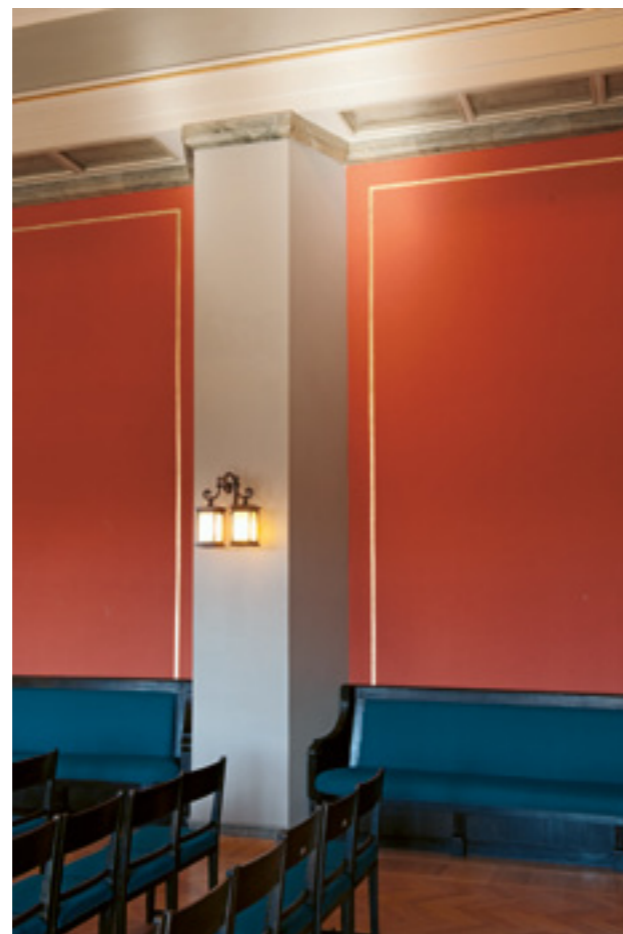
Utbyggingen av universitetet på Blindern fikk et annerledes forløp, og er blitt stående som et anlegg som innvarsler den nye tid. Det seirende prosjektet i konkurransen om det nye Fysisk Institutt i 1926 var klassisk, med streng symmetri, søylehall og kuppel. Det tilhørte tradisjonen fra Haugesund rådhus, tegnet i 1922, og Den Norske Creditbank i Prinsens gate fra 1924. Men det universitetsanlegget som sto ferdig i 1931 hadde skåret vekk de klassiske elementene. Arkitektene Finn Bryn og Johan Ellefsen innførte i stedet den stramme og rensede funksjonalismen, med dekorløse kuber og en dristig utstikkende baldakin mot solen, den nye friheten og det grønne landskapet. Det var en ny saklighet, med klare internasjonale referanser til den nye funksjonalismen, grunnfestet i Norge gjennom den epokegjørende Stockholmsutstillingen i 1930 og ikke minst samtidige byggverk av arkitektene Lars Backer (Restaurant Skansen, 1925 og Ekebergrestauranten 1927–1929), Blakstad & Munthe-Kaas og Arne Korsmo.

Sommeren 1936 var den nye høgskolen endelig en realitet, verdig tilbaketrasket bak smijernsgjerdet i General Birchs gate. Høsten 1935 var de første to professorer tilsatt og det første kull på 15 studenter tatt opp, med undervisningen gitt ved universitetet. Fra høstsemesteret i 1936 fikk det andre kullet plass i de nye bygningene. Enda to professorer ble tilsatt sammen med amanuenser og administrasjon. I juni overtok et nytt Professorråd styringen, og det ble holdt valg på skolens første rektor. Den oppgaven fikk professor Halfdan Holth nærmest som et biverv. Han var, og fortsatte som, direktør og professor ved Veterinærinstituttet. Disse stillingene var han blitt utnevnt til i 1917, samme år som han reiste på studieturer sammen med arkitekt Greve til København og Stockholm for å utarbeide program for den nye høgskolen. Helt siden 1919 hadde han vært leder for byggekomiteen, og han styrte Veterinærhøgskolen med myndig og erfaren hånd frem til 1948.

I årene frem mot krigen kom virksomheten inn i faste former, og det ble ikke bygget mer på en stund. I 1948 sto tilbygget til hundeklinikken ferdig, det huset også Institutt for biokjemi. I 1956 kom Institutt for reproduksjonsfysiologi- og patologi. Begge disse bygningene var oppført i samme stil som hovedanlegget, i tegl med gråslømmet puss, om enn i noe enklere utførelse og uten dekorelementer i granitt og kleber.

Fra 1963 var det nye planidealer og en ny arkitektonisk form som overtok. Det monumentale anlegget med ansikt og akse ut mot General Birchs gate ble forlatt. Arkitekt Rolf Ramm Østgaard overtok som arkitekt, og han ønsket en løsere komposisjon, orientert innover og bakover i området og med linjer og fasader vendt ut mot de andre gatene, Sognsveien og Ullervålsveien. Ramm Østgaard var en

betydelig arkitekt innenfor en nordisk modernisme, utdannet ved NTH rett etter krigen og med sine første praksisår først hos den store mester Alvar Aalto i Helsinki og deretter hos Erling Viksjø i Oslo (som i denne perioden blant annet var arkitekt for det nye Regjeringsbygget i Oslo). Hans arkitektur ble preget av store, rolige volumer i rød tegl. Byggene som ble reist på NVH var komponert som store flater, med lange linjer understreket av utragende flate tak, ofte med gesimsers beslått i kobber, kraftige dragere i eksponert betong og lange horisontale vindusbånd. Møbleringen var enkel og lys nordisk i tre, gulv i lys parkett, enkel industriell belysning, og mørkbeisede elementer i vegger og rammer for dører og vinduer. Mer enn noe forteller disse bygningene om en ny nøktern saklighet og funksjonell fornøft fra statens side som byggherre. Det store nasjonsbyggingsprosjektet var fullført. Nå skulle det bygges brukelige bygninger innenfor budsjettammer og med et beskjedent formspråk som først og fremst kommuniserte måteholdet i forvaltningen av offentlige penger. Overgangen fra det mer monumentale opprinnelige anlegget til de bygg som ble reist frem mot 1980, med velferdsbygget lengst nord i området som en verdig avslutning, kan samtidig leses som en beretning ulike strategier for nasjonsbygging.

De siste byggetrinnene i denne beretning tilhører 1990-årene. Et fellesbygg for flere offentlige tilsynsorganer (nå Mattilsynet), Veterinærinstituttet, NVH og Statens ernæringsråd sto i 1996 ferdig ut mot hjørnet der høgskoleområdet møter Adamstuen, med inngang mot Ullevålsveien og fasade langs Sognsveien. Det er tegnet av arkitektkontoret ØKAW i en form, og med bruk av tegl som hovedmateriale, tilpasset Ramm Østgaards bygninger. Også dette bygget viser det moderne kontorbyggets nøkterne saklighet og laboratorievirksomhetens strengt industrielle logikk.

I 1990 overtok NVH også Lindern skole, oppe på haugen mot nord i området. De gamle bygningene på Lindern gård har en broket historie – med institusjoner for «forkomne piker» som skulle hjelpes tilbake til samfunnet og tvangsskole for gutter. Bygningene har nå i et par tiår huset kontorer, laboratorier, barnehage, hybler og gymnastikksal for NVH, uten at området er blitt visuelt innlemmet i det øvrige høgskoleområdet.

Veterinærhøgskolen er ikke gjennom en snart hundreårig bygningshistorie blitt noe helhetlig eller harmonisk anlegg. Den monumentale fronten mot General Birchs gate er, i skolens dagligliv, blitt en pen men litt upraktisk fasade, litt som storgårdens kjølige stue stilt på stas bak nedtrukne gardiner. Bakom, der det meste av virksomheten foregår, har det ikke vært noe forsøk på en samlende identitet, ikke noe av Blindern-campusens stramme regularitet. Det er mest veier og parkerte biler, brakker og enkelte store gamle trær mellom bygningene, med driftsavdeling og smie midt i anlegget. Det er samtidig noe velgjørende uformelt og liketil over området, trolig ikke helt i samsvar med arkitekt Greves og rektor Holths mer staselige ambisjoner, men kanskje et godt uttrykk

for fagområder uten sterke akademiske tradisjoner i dette landet, i skjæringsflaten mellom forskning og undervisning på den ene siden og en mer pragmatisk dyrehelse på den andre. Her ligger det et særpreg det kan være viktig å pakke med seg i bagasjen når flyttelasset om noen år går sørover til Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås.

KILDER

Bjønness, Hans C., 1984. «Universiteter og høyskoler». I *Byggekunst* nr. 5, s. 219–221.

Brochmann, Odd, 1981. *Bygget i Norge*, bind 2. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Figenbaum, Peder og Marianne L. Nielsen, 2005. «Med kunnskap skal landet bygges». I Ulf Grønvdal, red., *Hundre års nasjonsbygging*, Oslo: Pax Forlag.

Frøslie, Arne, red., 1991. *Veterinærinstituttet 1891–1991*. Oslo: Statens veterinære laboratorietjeneste.

Gussgard, Gunnar, 1987. «Byplanlegging og maktspill». *St. Hallvard* nr.1, s. 23–29.

Johnsen, Espen og Eirik Bøe, 1997. «Universitetet på Blindern 1926–36. Fra kionkurransse til kulturvern». *Arkitektur i Norge*, Årbok 1997. Oslo: Norsk Arkitektmuseum og Bonytt AS.

«Konkurransse om planer til det nye universitetsanlæg på Blindern». *Byggekunst* 1926, s. 65–94.

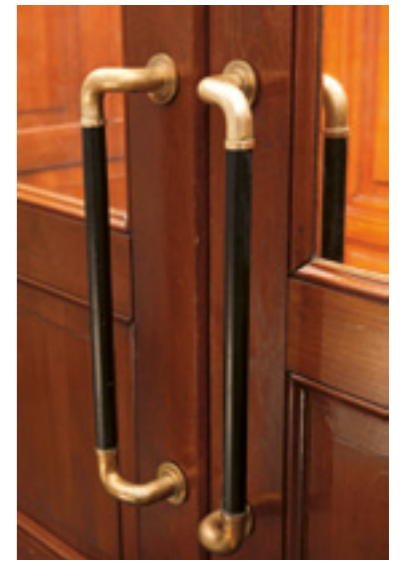
Landbruksdepartementets Veterinærkontor, 1936. *Norges Veterinærhøgskole*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag.

Norberg-Schulz, Christian, 1983. «Fra nasjonalromantikk til funksjonalisme. Norsk arkitektur 1914–1940. I *Norges Kunshistorie*, bind 6. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Velle, Weiert, Hans Kolbein Dahle, Finn Gjesdal og Nils Krogh, red., 1985. *Norges Veterinærhøgskole 50 år*. Oslo: Norges Veterinærhøgskole.

ØKAW AS Arkitekter MNAL, 1996. «Fellesprosjekt Adamstuen, Oslo». *Byggekunst* nr. 3, s. 18–23.

Østgaard, Rolf Ramm, 1978. «Norges Veterinærhøgskole og Veterinærinstituttet i Oslo». I *Byggekunst* nr. 4, s. 122–128.

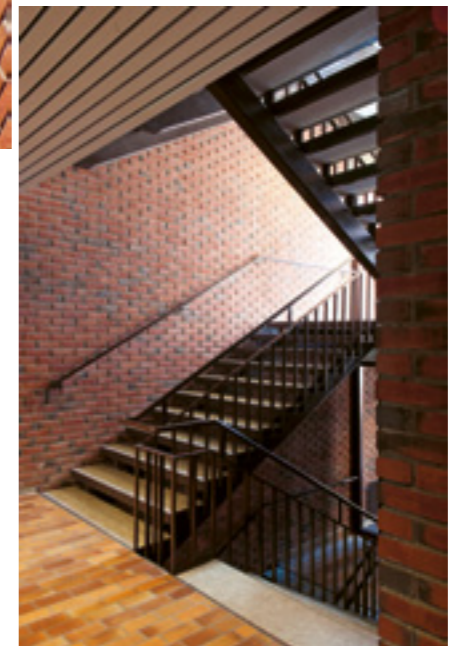

- ▲ DETALJER FRA HOVEDBYGNINGEN
- ▲ «PATOLOGEN»
- ▲ VETERINÆRINSTITUTTET FRA 1914

HALVOR HORNE, DIREKTØR
FOR DET CIVILE
VETERINÆRVESEN,
1917–1926
AV KRISTIAN HAUG (1919)

NORGES VETERINÆRHØGSKOLES KUNSTSAMLING

HILDE MØRCH
MAG. ART.

PER TUFF,
PROFESSOR VED NORGES
VETERINÆRHØGSKOLE, 1935–1950
AV FRØYDIS HAAVARDSHOLM (UDATERT)

KUNSTSAMLINGENS ART

«Å verne dyra er å gagne menneskene» er et sitat hentet fra den franske forfatteren og poeten Emile Zola (1840–1902). Sitatet står innskrevet i venstre hjørne på et usignert maleri som henger i velferdsbygget på Norges veterinærhøgskole. Maleriet er stort og monumentalt, og motivet forestiller en stående kvinne som mater et føll. Ved siden av henne står en hund på to bein som også vil ha hennes omsorg. Koloritten er holdt i blått, guloransje, sort og rødt. Motivets er sterkt abstrahert, men uten at det er vanskelig å se hva bildet forestiller. Sitatet er betegnende for hva som kjennetegner skolens kunstsamling motivmessig. For motivene er i hovedsak konsentrert rundt dyrenes liv, ulike aspekter ved det å være dyr, og menneskenes behandling av og forhold til dyrene.

Norges veterinærhøgskoles kunstsamling er en mindre samling og teller om lag 70 verk. Samlingen er ikke strategisk bygget opp av en kunstkyndig person med spesielt ansvar for samlingen, ei heller har det eksistert en innkjøpskomité med ansvar for dette. Det er derfor ikke arbeidet målrettet med det for øyet å styrke samlingen. Etter skolens etablering i 1935 har samlingen sakte bygget seg opp til å bli det den er i dag. Tematisk kan samlingen deles i tre hovedgrupper: 1) portretter 2) dyre- og landskapsmotiver 3) nonfigurative komposisjoner. Når det gjelder ulike teknikker kunstverkene er utført i, kan samlingen deles inn i fem hovedgrupper, bestående av 1) malerier 2) skulpturer 3) grafikk 4) tekstilkunst 5) keramikkarbeider. I tillegg kan man skille mellom 1) integrerte verk, det vil si veggfaste utsmykninger 2) løskunst, det vil si kunst som er frittstående og flyttbart.

Samlingen inneholder mange gode kunstnernavn. Verkenes kvalitet varierer, men holder gjennomgående god standard. Motivmessig har samlingen en tydelig profil, mens den kunstnerisk bærer preg av å ha blitt til underveis. Det er ikke solgt kunstverk ut fra samlingen. Kunstverkene avspeiler derfor en historisk situasjon gjennom 75 år, og er uttrykk for smaksmessige og holdningsmessige preferanser som skaper sammenheng i utvalget. Samlingen er synlig for offentligheten og er nært knyttet til skolens liv og identitet. I 1970-årene vokste samlingen betydelig, særlig i forbindelse med utsmykninger av nybygg, bestående av både enkeltverk og faste utsmykninger, laget for å inngå i bestemte rom i et bestemt bygg.

Det er mange begrunnelser for arbeidssteders kunstsamlinger; den paternalistiske – at kunsten skal virke oppdragende, den velferdspolitiske – at kunsten skal gi trivsel på arbeidsplassen og den kommunikasjonsstrategiske – at kunsten skal oppfattes som en del av identiteten. Norges veterinærhøgskoles kunstsamling må kunne sies å tilhøre den velferdspolitiske og den kommunikasjonsstrategiske. Kunsten er ervervet for å skulle gi trivsel på utdanningsinstitusjonen – for ansatte og studenter – og skal også styrke identiteten ved å portrettere rektorene og å illustrere

hva det arbeides med på skolen. Kunsten skal skape trivsel og identitet i kontorer, korridorer, pauserom, auditorier, trapperom og uterom.

Det eldste verket i samlingen er et maleri fra 1919, et portrett av Halvor Horne, som var direktør for Det civile veterinærvesen i årene 1917–1926. Bildet er trolig overført fra Det civile veterinærvesen til Norges veterinærhøgskole da skolen ble etablert. Kristian Haug har malt portrettet. Han var en habil maler og en av samtidens sentrale kunstkritikere. Kristian Haug hadde vært elev av Eilif Petersen og Harriet Backer i 1890-årene, og hadde også vært innom Knud Bergslisens malerskole før han studerte videre i München, Paris og København. Han har malt en rekke gode portretter av blant annet sin tids kunstnerkollegaer.

De sist tilkomne verkene er Terje Uhrns monumentale og kraftfulle utsmykking fra 1996 i Fellesbyggets auditorium, samt Ola Enstads skulpturer ute og inne i samme bygg fra 1996. Terje Uhrns utsmykking er uten tittel og dekker store deler av de to sideveggene i auditoriet. Verket består av to deler som kommuniserer med hverandre. Hver del består av tre felt: Finerplater er skåret ut og kledd med bly og formet i ornamentale, bølgelignende mønstre. I inngangshallen utenfor auditoriet står Enstads to granittsøyler og kommuniserer med en tredje søyle utenfor bygget mot Ullevålsveien. Han har kalt verket 1:4=3, hvilket viser til at granittsøylene er skåret ut av en blokk, der ikke noe er gått til spille.

PORTRETTENE

Rektorportrettene danner selve grunnlaget for og starten på samlingen. Portrettsamlingen består i dag av 17 malerier og to byster. Etter opprettelsen av Norges veterinærhøgskole ble det tradisjon å bestille et rektorportrett, utført av en anerkjent maler. Dyktige og habile portrettmalere ble hyret til oppgaven, blant annet kunstnere som Audun Frithjof Bødtker, Mauritz Drougge, Kari Grasmø, Johan Fredrik Hveding, Frøydis Haavardsholm, Gudmund Stenersen og Kolbjørn Juel Sørli.

Gudmund Stenersen var både maler, tegner og grafiker og har malt tre portretter ved skolen; M. R. W. Schou (1917), Niels Thorshaug (1930) og Halfdan Holth (1933). Stenersen var utdannet i Paris, der han sluttet seg til den naturalistiske skole og var elev av Léon Bonnat og Fernand Cormon. Stenersen var først og fremst landskapsmaler, men malte også mange portretter. Han hadde tydelig god iakttagelsessevne og teknisk dyktighet, og ble senere påvirket av Fritz Thaulow i sitt fargesyn mot en større friskhet.

Maleren Mauritz Drougge har malt to portretter, av Carl Winsnes (1929), og Johan Theodor Torgersen (1923). Begge er holdt i en blågrønn koloritt og er malt i naturalistisk stil.

Frøydis Haavardsholms portrett av Per Tuff (udatert), som var professor ved Norges veterinærhøgskole mellom 1935–1950, er et sterkt og energisk portrett, som viser en visjonær mann, sittende med en bok i fanget, trygt forankret i sin kunnskap og med blikket vendt utover. Bildet skal

også ha vært med på en større portrettutstilling i Paris. Haavardsholm hadde bakgrunn som elev av Oluf Wold-Torne, Erik Werenskiold og Henrik Sørensen, og utviklet seg allerede i unge år til en fornyer av norsk dekorativ stil, og videreførte på mange måter Gerhard Munthes formspråk. Portrettet utmerker seg i samlingen av portretter ved skolen.

Johan Fredrik Hveding har malt portrettet av professor Anton Brandt (udatert, cirka 1951), som var rektor fra 1948–1951. Hveding hadde i tidlige år gått på Kunstakademiet under Christian Krohg og Halvdan Strøm og hadde også studert ved de to modernistisk rettede malerskoler i Paris rett etter 1. verdenskrig. Han er imidlertid mest kjent for sine portretter.

Billedhuggeren Arne Durban har utført de to granittbystene av statsråd Haakon FIVE og veterinærdirektør Niels Thorshaug, begge oppstilt ved inngangen til hovedbygningen. Disse ble avduket i 1956, og preges av tradisjonsfast naturalisme etter klassiske forbilder. Durbans skulpturer har sterke formale kvaliteter. Det formale står mer i fokus enn det innholdsmessige, og han lot aldri skulpturens idéinnhold sprengte den rene formen. De to bystene er utført i et behersket formspråk, uten dramatik og store effekter, men med avdempet og fint linjespill. Det er særpreget av tradisjonsbunden naturalisme etter klassiske forbilder. Durban hadde bak seg studier på Kunstakademiet under Wilhelm Rasmussen i mellomkrigstiden. Han har skrevet flere bøker om kunst, og virket som kunstanmelder i en rekke aviser. Han er kunstneren bak relieffene over inngangene til Østre og Vestre tårn i Oslo Rådhus. Durban hadde en stor produksjon, hovedsakelig i bronse.

Billedhugger og portrettmaler Kolbjørn Juel Sørli har malt tre av portrettene ved Veterinærhøgskolen: Professor Henrik Edland (1966), professor Hans Fredrik Wirstad (1968) og professor Rolf Rumohr Svenkerud (1973). Han arbeidet naturalistisk, med forsiktige forenklinger og med tilløp til en impresjonistisk fargebehandling i de malte portrettene.

To av portrettene i samlingen, av henholdsvis professor Reidar Birkeland (1989), og professor Weiert Velle (1982), er utført av maleren og billedhuggeren Audun Frithjof Bødtker. Han var i sin tid elev av Henrik Sørensen, hvilket både koloritt og hans ekspressive malemåte vitner om.

Maleren, tegneren og grafikerens Kari Grasmø har malt de tre senest tilkomne portrettene i samlingen: Professor Kåre Fossum (1995), professor Knut Karlberg (1995) og professor Hallstein Grønstøl (2001). Grasmø var i 1970-årene eksponent for den romantiske realismen, hvilket er en stil hun har holdt seg til. Alle tre portrettene er alle holdt i klare, sterke blåfarger.

SKULPTURER

Samlingen består av flere større utendørs skulpturer, blant annet Knut Steens dynamiske *Trojansk hest*, utført i betong. Den stod ferdig i 1969, og er plassert ved hovedinngangen til Poliklinikken i Ole Jacob Brochs gate. Hesten er sterkt forenklet og abstrahert, og til tross for den kantete formen virker skulpturen høyreist og elegant.

Av andre utendørs skulpturer må nevnes billedhuggeren Fritz Røeds teatraliske og humoristiske kvinneskulptur foran VESO-bygget. Skulpturens formspråk er tilnærmet realistisk, og skal avgi en lyd når folk passerer. Merete Sejersted Bødtkers poetiske *Kalv* i bronse (1989) er plassert foran velferdsbygget. I skolens barnehage, Geitekillingen, står en usignert mindre bronseskulptur, *To geitekillinger* (1994). Den ble forært barnehagen fra Gudrun Gaustads minnefond til minne om Maria (1989–1994) som døde i en tragisk brann på skolens område.

Billedhuggeren Skule Waksvik har utført to bronseskulpturer for Veterinærhøgskolen. Hans stolte *Hane* (udatert) står oppstilt på høy sokkel utenfor bygning 15, mens *Okse* (udatert) står plassert på tilsvarende sokkel i inngangspartiet inne i hovedbygget.

Billedhuggeren Finn Henrik Bodvins stålrelieff, *Tema med varianter* (1972), er plassert over peisen i velferdsbygningens spisesal. Bodvin var en produktiv billedhugger og har eksperimentert i forskjellige materiale og formspråk. De fleste av hans skulpturer er formet av sammensveiset koppar og stål, en teknikk han kom frem til ved å arbeide med skrapjern. *Tema med varianter* er gjennombrutt og preget av rytme og bevegelse.

Av andre skulpturer kan nevnes Gunnar Torvunds veggskulptur i lunsjrommet i bygning 14, *Hustavle/Duva* (udatert). Et mannshode i marmor er plassert i en nisje i en ovalformet, skapliggende kasse, med en fugl montert øverst. Skulpturen er mystisk og meditativ, og gir et sterkt fysisk nærvær i rommet. Torvund er kjent for sine såkalte hustavler, som synes å skulle anvendes ved meditasjon og private andakter, og som lett kan assosieres med alterskap.

I samme lunsjrom finner vi Lisbet Dæhlins skulpturelt formede keramiske fat, som mer er å betrakte som skulptur enn som kunsthåndverk.

MALERIER

Morten Viskum er representert med to svært tidlige arbeider, *Kuler og krutt i granskogen* og *Veien er aldri lang for dem som venter på noe godt* (begge malt i 1991). Motivene er surrealistiske landskap som inneholder abstraherte dyr og nonfigurative former. Koloritten er holdt i dempede jordfarger, med innslag av en sterk rød eller grønn snorlignende strek. Viskum var student ved Norges veterinærhøgskole fra 1987–1993, men brøt studiene like før endt utdanning for å begynne på skulpturlinjen ved Statens kunstakademi. Hans kunstnerskap har fokus på veterinærmedisin, teknologi og vitenskap. Hans to bilder på Veterinærhøgskolen ble malt mens han var student ved skolen, og skiller seg i stor grad ut fra senere arbeider. Maleriene befinner seg i hovedbygningen.

I skolens velferdsbygg henger også noen landskapsmalerier, malt av ukjente malere som Th. Wereide (1950), samt arbeider av O. Bru og P. Th. (udaterte). Det er rene landskaper og landskap med dyr. I tillegg finnes på skolen flere malerier av Ida Skaar, som er forsker ved Veterinærinstituttet.

INTEGRERT KUNST

Da bygning 14 stod ferdig i 1978, ble det utstyrt med en rekke faste utsmykninger i vestibylen og på veggene i trappeavsatsene i hver etasje.

I vestibylen er det montert to kraftfulle, dynamiske veggrelieffer i treverk av billedkunstneren Jon Gundersen: *Minotaurus* (1980–1982) og *Regnbuefugler* (1982). *Minotaurus* fremstiller en maskulin okse, stående på to ben, innestengt bak et gitterlignende gjerde. *Regnbuefugler* danner en poetisk motsats, og viser to store svanelignende fuglers forsøk på å fly – bak samme type gitterlignende gjerde. Jon Gundersen er kjent for sine skulpturer i tre, men er i senere år blitt mest kjent for en surrealistisk inspirert kunst der objekter er bygd inn i en ramme, slik at det blir vekselspill mellom nytt, formet tremateriale, en figur, kommode, gamle bruksgjenstander, fotografier og lignende.

I samme byggs trappeoppgang er trappeavsatsenes fondvegger utstyrt med faste utsmykninger. I andre etasje, ved inngangen til bygning 14, har keramikeren Finn Alsos kledd veggene med et arbeid han har kalt *Dyrene våre I, II, III* og *V*. I fire felter har han i keramikk formet og plassert tredimensjonale dyrehoder sammen med keramiske fliser, hvilket danner ulike dekorative mønstre. Grupper av slike dyrehoder er også plassert på de to veggene vinkelrett på fondveggen.

På trapperavsatsen ved inngangen til bygning 14, i tredje etasje, har tekstilkunstneren Anna Sophie Rodin stått for to utsmykninger, *Hvit hest I* og *Hvit hest II*, der hun har plassert to treskulpturer av hester i nisjer i veggene.

Videre på fondveggen i fjerde etasje, ved inngangen til bygning 22, har tekstilkunstneren Gro Jessen laget en utsmykking med tittel *Norafjøslen* (1981–1982), et materialarbeid i blandet teknikk, der nesten hele veggens utstrekning er utnyttet. Hun har montert en flerdelt veggmonter utført i perspeks, hvilket inneholder forskjellige gjenstander hentet fra naturen, blant annet høy fra en setervoll, fuglereider og lignende. Noen flater er forsynt med tekster.

VEVNADER

I skolens storslåtte festsal henger en stor, monumental og dekorativ vevnad i høydeformat, tegnet av Frøydís Haavardsholm, som også har malt et særdeles godt portrett i skolens portrettsamling. I tillegg til å være maler, var hun også en svært dyktig tegner, glassmaler og dekorativ kunstner. Billedteppets motiv er St. Blazius, dyrenes skytshelgen, iført bispelue og -stav. Billedteppet har en sjelden ornamental fantasi og fasthet. Komposisjonen er sterk og kraftfull, koloritten er holdt i jordfarger, rødt og oransje, og har en fast komposisjon. Billedteppet var ferdig i 1941, men ble først overlevert skolen av givnerne, Veterinærfruenes forening, i 1945, etter frigjøringen. Den håndverksmessige utførelsen av vevnaden (veving, farging av garn og garn) er gjort av veverken Karen Prestegaard.

Ellers kan nevnes et tekstilarbeid i billedvev av Marianne Riseng, *Jaktscene*, der kattelignende dyr jakter en gruppe hjort. Vevnaden henger i bygning 14.

GRAFISK

I Velferdsbygget henger to gode grafiske arbeider, et tresnitt og et litografi, av maleren, tegneren og grafikerens Ridley Borchgrevink: *Elg* (1940) og *Hest og fyll* (1947). Borchgrevink var en mesterlig dyretegner. Han tegnet og malte dyr med en myk strek, og observerte dem med lynskarp observans, som regel gjengitt midt i en bevegelse. Den kraftfulle elgen minner om illustrasjonene han senere gjorde til Mikkel Fønhus *Trollelgen* (1947).

I anledning bygging av bygning 14 ble det kjøpt inn flere grafiske arbeider som henger i korridorene på hvert institutt i bygningen. Kunstnere som er representert er Jan Baker, Kjell Bendiksen, Lillebeth Foss, Niclas Gulbrandsen, Patrick Huuse, Anne Berit Nedland, Bjørn Ransve, Svein Rønning, Oddvar Torsheim. I tillegg finnes det i hovedbygningen gode grafiske arbeider av Marit Bockelie, Håkon Gullvåg, Jon Olav Helle, Bjørn Roald Kristiansen og Willibald Storn. Motivene fremstiller ulike dyr; fugler, katter, hunder, okser, hester, løver, enhjørninger, geiter og griser – enten alene eller i samvær med mennesker.

FINANSIERING

Norges veterinærhøgskoles kunstsamling er finansiert på ulike måter. Noe er innkjøpt av skolen selv, men storparten av samlingen synes å ha tilkommet skolen som gaver. Veterinærfruenes forening har vært en særdeles viktig bidragsyter gjennom mange år inntil den ble oppløst for noen år tilbake. Videre har Den norske veterinærforening finansiert rektorportrettene. Norsk Kulturråd har også bidratt med atskillige gaver. Statens utsmykkingsfond (nå KORO, Kunst i offentlige rom) har stått bak utsmykkingsoppgaver av nyoppførte bygg på skolen.

SAMLINGENS FREMTID

Hvilken fremtid kunstsamlingen får når Norges veterinærhøgskole om noen år flyttes og blir samlokalisert og -organisert med Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås, gjenstår å se. Den integrerte kunsten vil trolig bli værende i sine respektive bygninger, mens «løskunsten» blir med videre til Ås. I dag satses det ofte sterkt på kunstnerisk utsmykking ved oppføring av nye offentlige bygg, og man skal ikke se bort fra at kunstsamlingen i Norges veterinærhøgskoles nybygg i Ås vil styrkes. Kanskje kan Emile Zolas sitat «Å verne dyra er å gagne menneskene» bli en tematisk ledetråd og profil for den komité som eventuelt skal arbeide med den kunstneriske utsmykkingen.

UTSMYKKING I FELLESBYGGETS
AUDITORIUM
AV TERJE UHRN (1995)

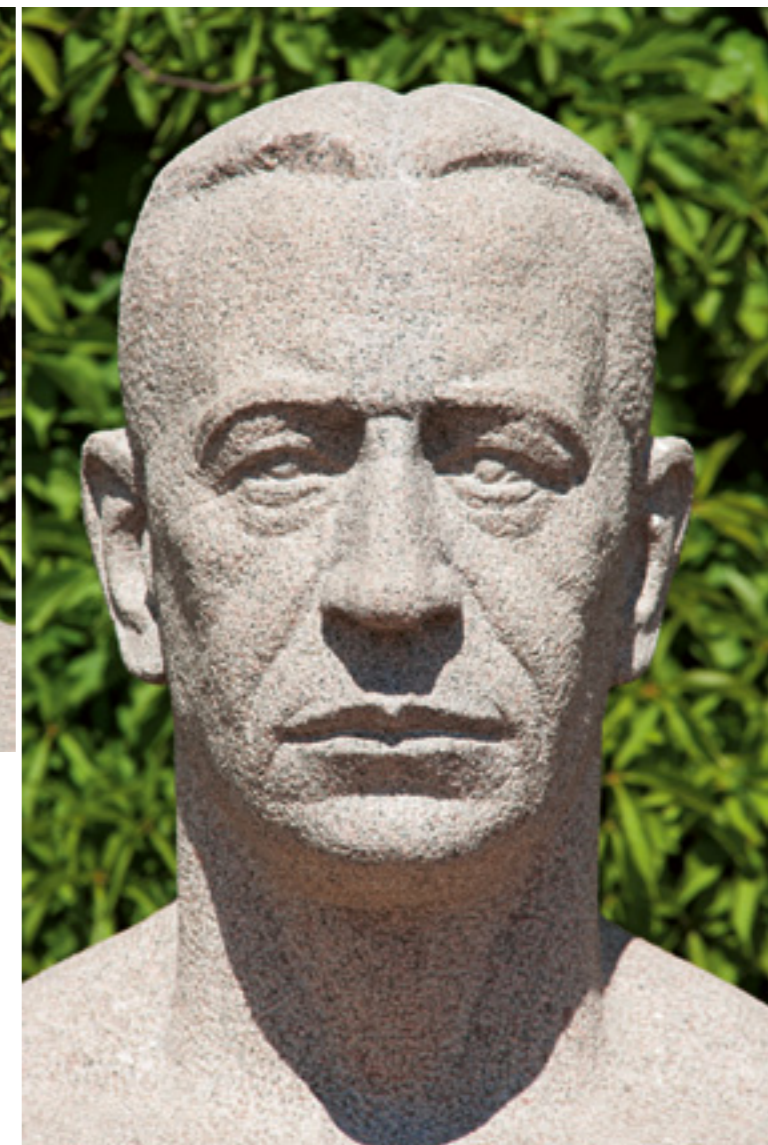
OKSE
AV SKULE WAKSVIK (UDATERT)

MINOTAURUS
AV JON GUNDERSENS (1980–1982)

▼ **VETERINÆRDIREKTØR NIELS THORSHAUG**
AV ARNE DURBAN (1956)

▼ **STATSRÅD HAAKON FIVE**
AV ARNE DURBAN (1956)

MORTEN VISKUM

– EN VIRKELIGHETSNÆR KADAVERDRØMMER
GJENSYN MED VETERINÆRHØGSKOLEN

ETTER 17 ÅR

SAMTALE MED HILDE MØRCH
MAG. ART.

Morten Viskum (f. 1965, Helsingør, Danmark) ble nasjonalt kjent da han gjennomførte kunstprosjektet *Rotter/Oliven* i 1995. I løpet av to døgn plasserte han 20 olivenglass ut i 20 dagligvarebutikker i de fem største byene i Norge. I olivenglassene var oliven byttet ut med rottebabyer.

For bedre å forstå Viskums kunstneriske prosjekt og forsøke å plassere ham i en kontekst, er det viktig å se nærmere på hans bakgrunn. I perioden 1987–1993 studerte han på Norges veterinærhøgskole i Oslo. Like før endt utdanning brøt han med veterinærstudiene og begynte på skulpturlinjen ved Statens kunstakademi i samme by. Her studerte han i perioden 1993–1997. Viskum kom med andre ord inn i kunsten fra et naturvitenskapelig ståsted med en forskningsrettet undervisning basert på forelesninger, kurs, kollokvier, ekskursionsjoner og ikke minst aktiv tjeneste – og følgelig med en helt spesiell innsikt i fag som anatomi, patologi, genetik, fysiologi, biokjemi, klinisk biokjemi, ernæring og akvamedisin. Han hadde et etablert forhold til å arbeide med dyr og til bruk av dyr i forskning – før han begynte sitt kunstneriske virke. Denne bakgrunnen åpner slik for de estetiske problemstillingene som kan oppstå når ulike felt som vitenskap, kunst og medisin berører hverandre.

Morten Viskums arbeider inntar en særegen posisjon på den norske kunstscenen. Både virkemidler, materialer og tematikk skiller seg fra den øvrige samtidskunsten. Hans kunst er kontroversiell både for kunstverdenen og det brede publikum. Den er provoserende fordi den stiller spørsmål til virkelighetsbegreper, til hva kunst er og til hva som kan forsvarers moralsk. Videre fordi hans ofte spektakulære kunstverk omhandler temaer som berører samfunnets tabuer, stiller viktige eksistensielle spørsmål og samtidig avviker fra det rådende innen samtidskunsten, både nasjonalt og internasjonalt. Viskums kunstprosjekt handler om virkelighet, liv og død, filosofi og religion, etikk og eksistensialisme, samt grensene mellom kunst og vitenskap. Han er opptatt av at kunsten skal speile virkeligheten – en virkelighet som består av liv og død som like viktige bestanddeler. Han forsøker å få betrakteren til å analysere egne holdninger, følelser, reaksjoner og etikk – og til å få oss til å utforske forholdet mellom kunst og samfunn. Å utfordre kunstbegrepet er imidlertid ikke noe nytt, snarere en form for logikk innen moderne kunst og samtidskunst.

Morten Viskum er en sjelden fugl i norsk kunstliv. Han er ambisiøs og har vist seg å være i besittelse av gode kommunikasjonsevner. Han får med seg folk, skaffer til veie finansiering og gjennomfører store prosjekter. I 2003 åpnet han Kunstfabrikken i Vestfossen, som nå har skiftet navn til Vestfossen Kunstlaboratorium. I utgangspunktet var han inspirert av Andy Warhols Factory i New York, derfor navnet Kunstfabrikken. I dag er Vestfossen Kunstlaboratorium et sted hvor det skal være mulig å prøve ut nye ting i kunsten, på samme måte som man prøver ut ting i et laboratorium. Det skal være et samlingspunkt for opplevelse av samtidskunst i Norge. Stedet er en nedlagt cellulosefabrikk som er omgjort til et enormt utstillingslokale i fire etasjer. I sommerhalvåret skapes det hvert år store internasjonale kunstutstillinger som trekker folk fra inn- og utland. I bygningen vegg i vegg, i Arena Vestfossen, et senter for samtidskunst som består av ni gallerier, atelierer og scenerom, får lokalsamfunnet i løpet av året nytte godt av en storstilt satsning på formidling.

Det er vår i luften og Morten Viskum er tilbake på Veterinærhøgskolen – for første gang etter han sluttet i 1993. Vi har vært rundt i parken, i studentkantinen i velferdsbygget, i korridorene i ulike bygg. Vi har besøkt Hesteklinikken, «Rommet med det rare i», der alskens abnormiteter er oppbevart på formalin. Vi har vært innom «Patologen», der vi så parterte hester og kuer, og der lukten av dødt kjøtt mildt sagt var påtrengende. Viskum har truffet mange kjente fra studiedagene. Vi sitter på prorektor Halvor Hektoens kontor og gjør intervjuet. Hver halve time forkynner et veggur endring av tid med ulike fuglelyder. Det er ingen tvil om hvor vi er.

Hva har årene ved Norges veterinærhøgskole betydd for deg som kunstner?

Jeg ville helt sikkert ikke vært der jeg er i dag som kunstner hvis det ikke hadde vært for de seks årene på Veterinærhøgskolen. Mange ville nok si det var bortkastet tid, blant annet med mye studielån, men – Veterinærhøgskolen har vært min «forskole» og matnyttig for mitt kunstnerskap. Jeg kom inn på Kunstakademiet i 1993, direkte fra Veterinærhøgskolen, og var faktisk den eneste som ikke hadde tatt noen forskole i kunstutdanning. En annen fordel var at jeg var kjent med en annen type miljø. Her var også litt sære typer, men mer Fjällräven, sport og fritidsfolk, mens det på Kunstakademiet var mer bohemyper. Jeg trives godt i begge leire. Det er en klar fordel å kunne forholde seg til flere typer mennesker og utdanningsmiljøer.

Fortell om overgangen fra Veterinærhøgskolen til Kunstakademiet.

Etter å ha begynt på Kunstakademiet, falt hele mitt liv på plass. I løpet av 14 dager skjønnte jeg at jeg hadde havnet på rett hylle. En av de største a-ha-opplevelsene jeg hadde, fant sted under et lysbildeforedrag med bilder fra årets Venezia-biennale, bare noen uker etter jeg hadde startet. Da Damien Hirsts *Mother and child divided* kom opp på skjermen, skjønnte jeg hvorfor jeg hadde vært opptatt av alt det jeg ikke skulle på Veterinærhøgskolen. Det ble klart for meg at jeg hadde vært opptatt av kunsten i det, ikke vitenskapen! Jeg har selv delt lesesalsplass oppe på anatomisk samling med en halv kalv som jeg drømte meg bort i, og var frustrert over at jeg ikke klarte å konsentrere meg om det jeg skulle. På Kunstakademiet var jeg i begynnelsen livredd for å vise at jeg var veterinærutdannet. Jeg leverte derfor arbeider på opptaksprøven og i søknaden som ikke skulle avsløre dette. Men etter få uker skjønnte jeg at det nettopp var bakgrunnen som veterinær som var mitt store fortrinn. Tilgangen på medisinsk materiell og annen type kunnskap gjorde at jeg kunne lage kunstverk og kunstprosjekter som ellers ikke hadde vært mulig. Men – fordi jeg ikke torde ta det helt ut i starten, begynte jeg å jobbe med plastikkdyr, hvilket jeg raskt fikk helt feil tilbakemeldinger og respons på. Med en gang jeg begynte å bruke de etter hvert så berømte musene, kom alle reaksjonene som jeg er mer interessert i. Det har fulgt meg siden. De som kjenner meg og som går litt i dybden, vet hva som driver meg og at det jeg holder på med er seriøst. Noen tror dessverre jeg kun holder på med det som blir omtalt i pressen, men det er jo bare en liten del av det. Jeg må bare akseptere at slik er det. Mye av min kunst er relatert til min bakgrunn innen veterinærmedisin. I løpet av de siste fem-ti årene har det imidlertid endret seg til også å innbefatte humanpreparater og humanmedisin.

Kan du si noe om studentmiljøene ved Kunstakademiet og Veterinærhøgskolen?

Det var en stor forskjell. Jeg opplevde Veterinærhøgskolen som et ganske strukturert

miljø med mange sunne og bra interesser. En av grunnene til at jeg orket å gå her i alle de seks årene var at det var et fantastisk studentmiljø. Vi var delt inn i klinikkgrupper. Jeg var en del av gruppe 6 og vi kalte oss spøkefullt for «Gruppe6». Vi hadde det så morsomt, kanskje litt for morsomt, i den forstand at det ble mye sosialt, kortspill og moro. Det var fantastiske år, mye spennende og fint. På Kunstakademiet ble fordommene i noen grad bekreftet i forhold til klisjeer – med folk som for eksempel ikke evnet å åpne posten i frykt for regninger. Mange av dem som velger å bli billedkunstnere må antageligvis jobbe med noe kreativt som ikke er relatert til for strenge koder.

Hvilke fag var du mest opptatt av – akvamedisin, anatomi, biokjemi, ernæring, fysiologi, genetik, klinisk biokjemi, patologi?

Jeg var opptatt av mange av fagene, men på feil grunnlag. Både anatomi og patologi var spennende, uten at det betød at jeg gjorde det spesielt bra i dem. Jeg var opptatt av estetikken i det, liv og død, hvor vi kommer fra, ja, alt det som ikke er fagrelatert rent veterinærmedisinsk. Jeg var opptatt av kunst og malte bilder mens jeg gikk her, men det var en helt annen type bilder, som jeg kaller «passasjebilder», altså kunst man passerer uten å tenke så mye mer på. Jeg fulgte med innen kunstlivet, og så utstillinger på museer og i gallerier, men var nok relativt alene om det her.

Fortell litt om din bakgrunn som førte deg til Veterinærhøgskolen.

Jeg kommer fra en familie som alltid har vært opptatt av kunst. Bestefaren min var opprinnelig fra Lillehammer og kjente mange av Lillehammer-malerne. Han flyttet senere til Moss, der han ble skolesjef og var med på å starte Kunst i skolen. Hjemme hos bestefar hang det kunst i tre høyder, og der fikk jeg inspirasjon. Han ønsket nok gjerne at et av barnebarna skulle bli kunstner, samtidig som han ikke unnet noen av oss å skulle få det så trangt og vanskelig økonomisk som de kunstnerne han kjente. Han kjøpte stadig kunst slik at de skulle få mat og penger til livets opphold. Han presiserte at det var viktig å få seg en ordentlig utdanning og jobb, slik at man eventuelt kunne holde på med kunst ved siden av. Det hørte jeg på, og begynte derfor på Veterinærhøgskolen. Etter seks år fant jeg imidlertid ut at jeg måtte lytte til meg selv. Jeg bestemte meg for å søke Kunstakademiet i Oslo, som er den høyeste form for den type utdanning i Norge, og det eneste alternativet for meg. Jeg var da blitt for gammel til å begynne på en av forskolene. Dersom jeg ikke hadde kommet inn på Kunstakademiet, så hadde jeg vært veterinær i dag.

Undervisningen på Veterinærhøgskolen er forskningsbasert. Hvilket syn har du på forskning og vitenskap generelt – og hva betyr den erfaringen i ditt kunstnerskap?

Morten Viskum tar en lang tenkepause. Innen kunsten er vi veldig forundret over hvordan en god

del kunsthistorikere og kritikere ofte tør å dømme kunstverk og prosjekter når man vet hvor feil mange ofte har tatt. Jeg savner rett og slett litt ydmykhet på generelt grunnlag. Jeg har faktisk jobbet med forsøksdyr på Folkehelseinstituttets dyreavdeling i 24 år. Jeg begynte der allerede i 1984, og jobbet først et år for å få ekstrapoeng for å komme inn på Veterinærhøgskolen. Så fortsatte jeg med helgejobbing mens jeg gikk på Veterinærhøgskolen, og fortsatte å jobbe der mens jeg gikk på Kunstakademiet. Faktisk jobbet jeg der helt frem til 2008. Etter hvert var det også en mulighet for å få tilgang på medisinsk materiale. Innen forskning har man tatt kreftceller i bruk i mange laboratorier rundt om i Norge. Dette betegnes som medisinsk avfall, og dette har jeg flyttet inn i en kunstnerisk sammenheng. Det får jeg ofte mye pepper for, og nettopp det er tankevekkende og interessant.

Kan du si noe om dine tanker om dyr og vårt samfunns holdning til og behandling av dyrene, inkludert oss selv?

Vi blir avbrutt av Viskums mobiltelefon, som lyder som en kraftig, klangfull kirkeklokke. Etter telefonsamtalen fortsetter han: Fordi jeg har arbeidet med forsøksdyr i såpass mange år, er jeg veldig glad for alle som er kritiske. Det medfører at de som bruker forsøksdyr forplikter seg til å bedre forhold og vilkår for forsøksdyrene til beste for dyrene. I perioden fra jeg begynte å jobbe med forsøksdyr i 1984 til jeg sluttet i 2008 var det markante forbedringer. I begynnelsen hoppet kaninene rundt i vanvittig små bur, så små at det knapt kan kalles å hoppe. Etter noen år fikk de imidlertid dobbelt så store bur, fordi det ble slått hull gjennom burveggen, slik at de kunne hoppe fra det ene buret til det andre. Og på slutten gikk de løse i hele rommet. På en måte er jeg optimistisk på dyrenes vegne. Det kommer til å bli bedre og bedre, både for forsøksdyr og produksjonsdyr. Da jeg var student ved Veterinærhøgskolen, var det grupperinger for og imot. Selv ser jeg fordeler og ulemper med begge deler. Det blir feil for meg å utelukke bruk av forsøksdyr når man vet det har så mye å si for forskning på for eksempel hjernesvulst, som min far døde av. Det gjør at jeg ikke er imot forsøksdyr. Men at noen er imot er bare bra.

Du reiser viktige spørsmål om liv og død og grensen mellom kunst og vitenskap: Du maler blant annet med en død hånd, og har fått donert en lever til bruk som materiale i din kunst – hva tenker du om dette? Hva slags spørsmål er det du ønsker å belyse – og som du håper dette vil reise?

Ett av de mest vellykkede kunstverk jeg har gjort er den hylla med 2160 små mus på små glass som heter *Jeg håper du ikke døde forgjeves*. Den ble vist på en kunstmesse i Stockholm og på Galleri Christian Dam i København (1999), og fikk altså så mye oppmerksomhet og så mange forskjellige typer reaksjoner som både den gang og i ettertid har vist at det var et bra kunstprosjekt og et bra kunstverk. Det er bra, fordi det er få som klarer å forholde seg

likegyldig til det. Jeg har selvfølgelig mine ideer og meninger med verket, men jeg er minst like opptatt av hva publikum ser og opplever med det. I Stockholm observerte jeg en eldre mann som jeg så var rørt og berørt av kunstverket. Jeg snakket litt med ham og han sa at dette var ingenting i forhold til alle de jødene som døde under krigen. Da hadde jeg laget et kunstverk som fikk ham til å tenke på det, noe jeg ikke selv hadde tenkt på. Men jeg syntes det var bra type reaksjon, og et bevis på at det var et kunstverk som får folk til å stoppe opp. Jeg er opptatt av å vekke folks likegyldighet, og det tror jeg ikke blir noe mindre viktig med årene. Mitt arbeid *Killing fields* ble stilt ut på Sørlandets Kunstmuseum i vår. Jeg har vært i Kambodsja flere ganger og samlet jord, knokler og tøyrester fra *Killing fields*, tatt det med hjem til Norge og laget en installasjon av det. Historien om mitt møte med Kambodsja, med museet for de grufulle hendelsene og turene ut til *Killing fields* er blitt dokumentert. Jeg hyret en kunstner fra Kambodsja til å male bildene som handler om folkemordet og mitt møte med Kambodsja. Han rakk å male hele serien før han døde i fjor. Skoleklasser fra videregående som opplever installasjonen spør læreren hvorfor de ikke har lært om dette? Læreren svarer at, jo, dere har lest om Pol Pot-regimet. Imidlertid blir lesning fra bok lett abstrakt, noe de ikke klarer å forholde seg til. Men med en gang de kommer inn i en installasjon og ser og opplever ting, kan det gjøre noe med dem. Pol Pot-regimet er forlenget over, men tilsvarende foregår fortsatt rundt om i verden. Fordi det ikke angår deg, tenker man kanskje ikke så mye på det, men via en installasjon kan du ta inn historien på en annen måte enn gjennom en lærebok. Samtidig er det ikke mulig å gå rundt og ta inn over seg all verdens smerte og grusomheter. Dagens ungdom i den virtuelle verden omsluttet lett av en uvirkelighet som ikke er bra hvis den inntas 24 timer i døgnet. De må hentes tilbake til virkeligheten av og til. Det tror jeg man kan gjøre gjennom kunst. Det er også en læreprosess. Derfor er jeg veldig glad for Den kulturelle skolesekken, fordi opplæringen i det å forholde seg til samtidskunst lenge har vært så mangelfull.

Jeg oppfatter at det er en bevisst og sterk estetikk i arbeidene dine. Hva betyr estetikk for deg?

Jeg forsøker å oppnå det som er estetisk og vakkert også, og det er noe mange ikke ser. Ta for eksempel et maleri som heter *Blod og glitter*. Der bruker jeg glitter for at det skal være estetisk vakkert og tiltrekkende, mens blodet er noe du ikke helt vet om du liker. Noen synes det er uproblematisk, andre helt forferdelig. Når de hører det er blod, rygger de automatisk unna. Dette har også elementer av vitenskap i seg. Mange synes ved første blick det er vakkert det de ser, men når de får vite hva det er laget av, er det som en rullegardin går ned. Det er en digresjon, men jeg må fortelle at da jeg for mange år siden besøkte Yvonne Stenersens Galleri JMS, som blant annet årlig lagde utstillingen *Norske tendenser*, opplevde jeg noe som beskriver det vi snakker om: Jeg kom dit med fire malerier. To av disse var malt

med den døde hånden og de ble gjenkjent. Juryen syntes de var fine, men ønsket ikke å vise disse. De to andre malerier jeg hadde med meg, hadde jeg vært smart nok til å bytte tittel på. Da de ble vist i Galleri Christian Dam het de *Blod, kreftceller og farge*, og jeg hadde endret tittelene til *Beauty I og II*. Disse bildene ble tatt inn for salg. Begge ble solgt, og det ene kunne jeg solgt åtte ganger! Jeg har en tante som kjøpte ett av de bildene. Jeg fortalte henne hva det var, men at hun kunne få velge tittel selv. Hun valgte *Beauty* fordi hun ikke ville forholde seg til materialene. Det samme skjedde i New Dehli, der den norske ambassaden kjøpte to bilder av meg. Tittel og årstall stod på en Dymostrip på forsiden, hvilket man kunne ta av eller ha der som man selv ville, mens det samme var skrevet med sprittusj på baksiden. Ambassaden ville kjøpe to bilder mot at de fikk ta av stripene. Stripen er en strip og den er det bare å ta av, sa jeg da. Det var helt greit. Så nå henger det to bilder av Viskum i den norske ambassade i New Dehli uten strip på forsiden.

Kan du si meg noe om dine tanker om det vakre i det groteske?

Det er litt uforklarlig. Jeg har alltid vært opptatt av det. Siden jeg var liten gutt har jeg vært opptatt av glasset med frosk på biologi-salen uten at det gir noe godt svar på hvorfor. Og så er det et litt kjedelig standardsvar som likevel er sant. Det er lettere å finne svar på hvorfor jeg er billedkunstner i arbeidene mine. Det er vanskelig å beskrive med ord, uten at det svarer på ditt spørsmål. Som billedkunstner snakker jeg gjennom bildene mine, med kunsten min. Når en har sett mye kunst rundt om i ulike nasjonalmuseer i Europa, ser en raskt at det som er blitt hengende og stående fra kunsthistorien jammen ikke bare er glansbilder. Mange av hovedverkene skilder råskap, krig, vold og elendighet. Det er mange som glemmer den del av kunsthistorien og bare tenker på norsk gullalderkunst. He-he...

Hva er ditt forhold til døden og livet? Du opplevde å miste din far da du var 18 år. Har det hatt betydning for ditt kunstnerskap?

Det spørsmålet har jeg fått mange ganger, det, og det er ikke noe rart du spør. Som barn var jeg, tror jeg, over gjennomsnittet redd for å dø. Min far døde av hjernesvulst og var syk i 14–15 måneder. Det har selvfølgelig gjort noe med meg som menneske og kunstner. Min opptatthet av døden kom imidlertid lenge før det. Da jeg som seksåring bodde i et atriumhus i Asker, skjedde det ofte at fuglene kom flyende og krasjet med vinduet så de brakk nakken og falt ned på bakken. Jeg samlet fuglene og laget en kirkegård for dem ute i skogen, med trekors og et steingjerde rundt. Det er faktisk et kunstverk jeg kunne laget i dag også. Så jeg har alltid vært opptatt av døden. Jeg er ikke helt sikkert på hvorfor. Jeg hadde også noen gjestelærere på Kunstakademiet fra England. En av disse så kunstverkene mine og sa til meg at jeg var mest opptatt av livet! Da ble jeg glad. For jeg er veldig glad i livet. Jeg er en

optimistisk person. Tror imidlertid det handler om det å ha mistet en far og etter hvert også andre som har stått meg nær. Jeg er veldig opptatt av å sette pris på hverdagen og livet. Det tror jeg man gjør lettere hvis man tør å forholde seg til virkeligheten som består av liv og død.

Du har beveget deg fra et naturvitenskapelig ståsted og ut i kunsten, og oppsøker mer eller mindre systematisk samfunnets tabuer og problematiske, etiske grenser. Dine arbeider får av og til kritikk for å være mer sensasjonelle og provoserende enn tankevekkende. Hva tenker du om det?

Hvis du bare leser tabloidpressen og tror det er intensjonen med kunsten min, så lander det fort der. Av og til tenker jeg at jeg har bommet nå igjen, men så tar jeg meg i å huske på alle tingene som har skjedd siden jeg begynte på Kunstakademiet, der de aller fleste kunstprosjektene blir bedre etter at den første sensasjonsbiten har lagt seg. Jeg bare håper at fagfolk etter hvert blir dyktigere til å sette seg inn i hva jeg har gjort før de uttaler seg så bastant. Tiden får vise hva som blir stående.

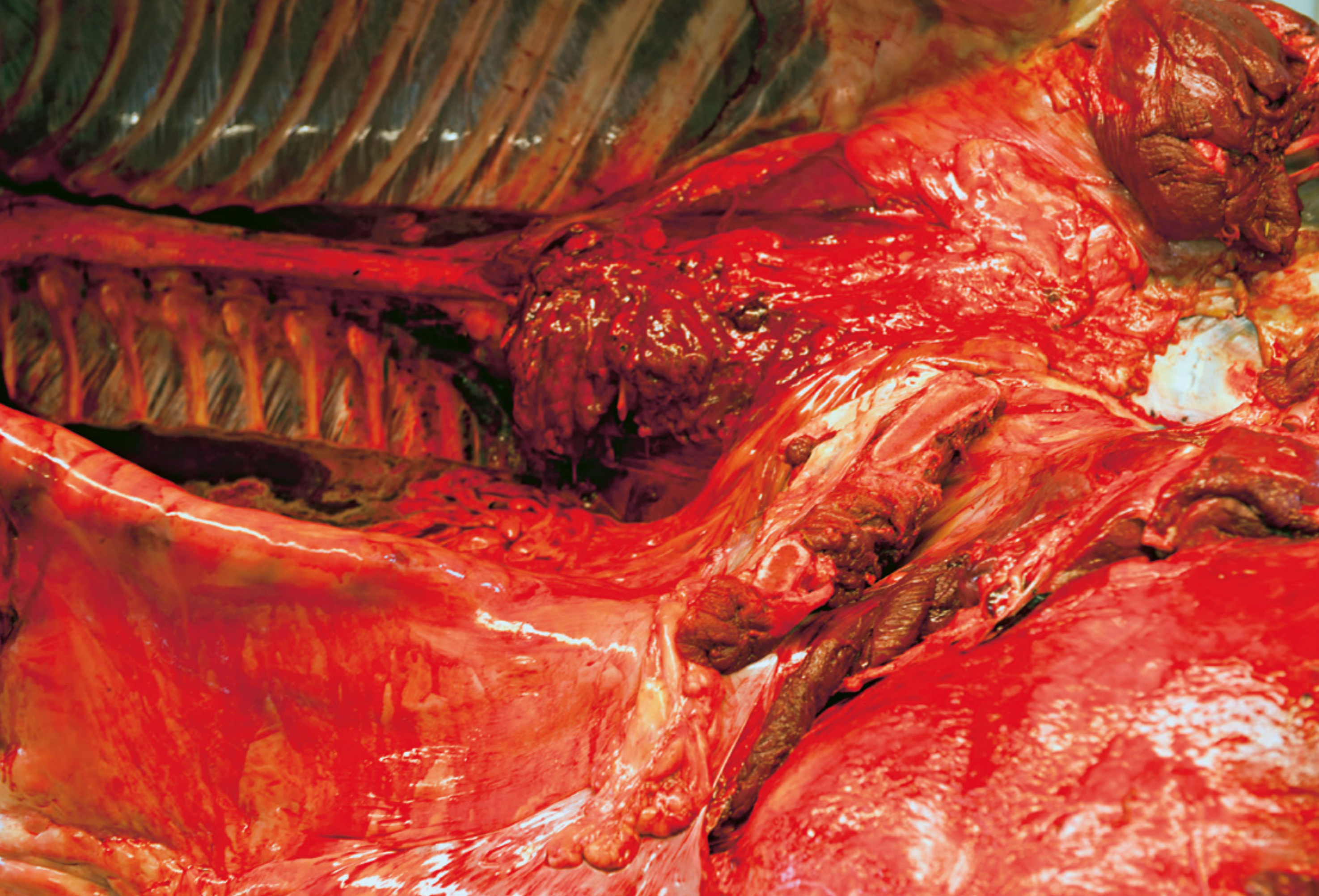
Mange blir personlig, moralsk og etisk støtt av dine arbeider. Hva betyr folks reaksjoner for deg?

Det må deles inn i to: De som har sett kunstverket og de som ikke har sett det. For når det kommer til stykket, er det få som får negative reaksjoner hvis de ser utstillingene og virkelig går inn i og opplever verkene uten å ha bestemt seg på forhånd. Ofte skjer imidlertid det at de har bestemt seg på forhånd, men etterpå i møte med kunsten er det heldigvis veldig mange som forandrer mening. Da kan jeg bruke et relevant eksempel: På en kunstmesse i Stockholm viste jeg for noen år siden den tidligere omtalte hylla, *Jeg håper dere ikke døde forgjeves*. På internett oppfordret en dyrevernsorganisasjon folk til å ta siste T-bane ut til kunstmessen og ødelegge kunstverket. Plutselig ble kunstverket omgitt av en mengde Securitas-vakter. Svensk TV3 ringte og spurte om de kunne få intervju meg sammen med dyrevernsorganisasjonen. Underveis i intervjuet skjønte dyrevernsaktivisten at vi kanskje var på samme lag, og endret totalt mening om kunstverket. Hun skjønte etter hvert at det var helt andre ting som lå bak enn det hun hadde lest i tabloidpressen, endte med å synes at verket var sterkt og flott. Alt dette skjedde under opptak, og var klart det mest interessante ved hele intervjuet. Svensk TV3 var ikke enig. De kuttet ut hele intervjubiten med henne og viste bare meg! Det er helt utrolig. Gang på gang opplever jeg at de som kommer og ser utstillingen og forsøker å se litt bakenfor, forandrer mening.

Vegguret melder med ny fuglelyd at klokken er tre. Tiden er ute. Takk for intervjuet, Morten Viskum, og lykke til videre.

▲ MORTEN VISKUM PÅ ANATOMISK SAMLING
▲ VEIEN ER ALDRI LANG FOR DEM SOM VENTER PÅ NOE GODT
AV MORTEN VISKUM (1991)

DRÖMMEN SOM BLIR TILL VERKLIGHET

DAVID PERSSON
LEDER I VETERINÄRMEDISINSK
STUDENTUTVALG

Norges veterinærhøgskole har varit och är för många ett stort mål i livet. Att få bli student vid NVH är en motivationsfaktor som är svår att beskriva. Skolelever har nu i 75 år använt sig av den motivationen för att klara av att hålla arbetsvilja och studieresultatet uppe för att få en plats vid Schola Veterinaria Norvegiae.

Skolans idag nära 500 studenter fyller vardagen med föreläsningar, dissektion, klinisk träning, demonstrationer, kollokvier, kurs och mycket annat. Undervisningen tar sig många olika uttryck, men har gemensamt att den ska göra studenten klar för ett yrkesliv inom veterinärmedicin.

NVH är den enda institutionen som utbildar veterinärer och djursjuksköterskor i Norge. Det medför ett stort ansvar för att leva upp till förväntningarna från både samhället men kanske framförallt till studenterna som går här. Runt tusen personer har den sista tiden sökt hit varje år och gör selektionen till de 100 studieplatser som finns idag stenhård. Skolan får alltså studenter som har en stor kapacitet till att lära och en enorm motivation för att studera här – en tillgång man måste ta hand om på bästa sätt!

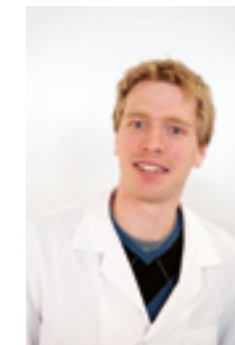
Som landets enda högskola för veterinärmedicin medför också att det är en av få platser där man kan bedriva forskning och undervisning i facket. Det är viktigt att NVH har ett framstående forskarmiljö för att innehållet i undervisningen ska hålla en god kvalitet. Studenter är naturligtvis också fokuserade på kvaliteten i undervisningen och upplever ibland att forskningen kommer främst i de tillfällen skolan måste prioritera. För att även i framtiden bevara motivationen hos studenterna igenom hela studiet hoppas vi att en god undervisning får samma status som ett gott forskningsresultat.

Studenterna och samhället har som nämnt förväntningar på skolan. Det är inte alltid förväntningarna är de samma och i de tillfällena får skolan en utmaning. En av dagens utmaningar ligger i vad skolan ska profilera sig emot och jobba för. Många veterinärstudenter som börjar här har ofta en stark uppfattning om vilket område de ska jobba inom. Områden som innebär klinisk praxis i smådjursmedicin, hästmedicin eller produktionsdjurmedicin är av väldigt stort intresse hos en genomsnittlig veterinärstudent 2010. Det är i alla fall få som börjar här med en tanke på att bli veterinär innanför samfunnsmedicin eller akvamedicin som samhället många gånger anser viktigt och menar det behövs stora satsningar emot. Skolan ställs här inför ett val om att ta hänsyn till studenternas önskan och intressen eller samhällets meningar.

Studierna vid NVH ska ge studenten tillräckligt med kunskap och redskap för att kunna börja arbeta i alla områden innanför veterinärmedicinen. Det är ett stort fackområde och det är omöjligt för var enkel person att vara bäst på allt, men skolan ska ge studenterna möjligheten att bli bäst på det området studenten väljer. Därför är det inte säkert att NVH behöver ta ett val om man ska lyssna till antingen studenterna eller samhället. Ger skolan studenterna det här grundlaget för att bli bäst på alla områden, samt lägger tillräkta för en arena där näringsliv och samhället kan profilera sig mot studenterna, har NVH kommit en god bit på väg för att lösa förväntningarna från båda håll. Då är det upp till framtidens arbetsgivare att övertyga studenterna om att bli bäst inom just sitt område av veterinärmedicinen.

I 75 år har Adamstuen varit hem till högskolan för veterinärmedicin i Norge. Inom 10 år blir facket en del av universitetet i Ås. Det blir definitivt ett nytt och spännande kapitel i historieböckerna och som student gäller det att se och ta vara på möjligheterna detta ger. Här ska det byggas helt nya lokaler för både undervisning och forskning som förhoppningsvis ska ta kvaliteten i undervisningen till nya höjder.

Studenter med drömmar om att bli veterinärer eller djursjuksköterskor kommer finnas kvar trots en annan lokalisering. Därför gäller det även i framtiden att ta gott vara på studenterna och ta med sig historien om att samma drömmar har blivit till verklighet på Adamstuen och NVH sedan 1935.

LIVET SOM VETERINÆRSTUDENT ER I HOVEDSAK PREGET AV TO TING: TRADISJON OG ARBEID

HANNE L. MOBERG
LEDER AV VETERINÆRSTUDENTENES
FORENING

Veterinærstudentenes tradisjoner er tallrike og av god, gammel årgang. De har fulgt generasjoner av studenter gjennom deres studietid og beriket studiehverdagen for mange.

Immatrikuleringsseremonien er ett av de første møtene med NVHs tradisjoner. Under promosjonen slår St. Blazius, skolens helgen, de nye studentene til «gjætarar» etter gammel kjent ordlyd før begivenheten feires med et storslått måltid og mye sang.

Promosjonen spiller også en sentral rolle under høstsemesterets store begivenhet: Fjøsfesten. Akevitten har blitt linjet med fest og spill over Oslofjorden før den store dagen, og den serveres i absolutt høvelige mengder til rømmegrøt og spekemat. Under middagen holder promosjonen sitt årlige show. Dette er en fest som har vært arrangert ved skolen i lange tider, og i de siste årene har den funnet sted i skolens mønstringshall. De dager er over, og det er nå opp til dagens studenter å velge hvordan akkurat denne tradisjonen skal videreføres.

Mot jul kryper de fleste studentene inn på lesesalene. På NVH har hvert kull sin lesesal hvor studentene har sine egne plasser. Dette medfører mye rot; med kaffe, bøker, penner, tepper, notater, mat og arbeidende studenter i et salig kaos, men det skal også sies at lesesalperiodene er et fantastisk utgangspunkt for nye vennskap og et voksende kullmiljø. Første semester avsluttes med juletreffest, kandidatball og eksamen.

Det nye året begynner rolig. Studentene kan lære litt førstehjelp, eller swing, men så er det tid for det neste store arrangement: Larverevyen. Denne tittelen på NVHs studentrevy er et resultat av andre tradisjoner på skolen. Vi har nemlig en klar kullinndeling, og skolens studenter på det yngste kullet bærer navnet Larver, mens studentene på det eldste kullet kalles Kandidater. Larverevyen arrangeres av skolens yngste kull til glede for resten av skolens studenter, og har opp i gjennom årene vært kalt larvenes ilddåp.

Med våren kommer 17. mai, og da arrangeres det flaggheising og frokost på skolen. Dette er en gammel tradisjon som gleder både nåværende og tidligere studenter, i tillegg til skolens ansatte. Dette semesteret avsluttes som det forrige, med eksamener og kandidatball. Sistnevnte er festen til ære for studentene som har klart seg gjennom seks harde år. De hylles av medstudentene, rektor, prorektor og underviserne, og de møter på ny St. Blazius som slår dem til «sveinar».

Arbeid var et stikkord nevnt innledningsvis, og dette begrepet står sentralt for studentene. Allerede når man bestemmer seg for å bli veterinær begynner arbeidet, for opptakskravene er harde. Når man så er kommet inn, er det tre tøffe teoretiske år, før man kastes ut i kliniske og praktiske utfordringer som skal ruste en for yrkeslivet. Trolig kan man si at NVH også gir en god utdanning i arbeidsmoral, noe som gjenspeiles i studentenes frivillige arbeidsinnsats og engasjement for studentlivet på skolen. Denne innsatsen ligger til grunn for drift av et stort antall lag og foreninger, i tillegg til alle de tradisjonelle festene.

Det er åpenbart at de gamle tradisjonene på skolen danner grunnlaget for samhold og trivsel. Videre er det samholdet som er motivasjonen for arbeidet som nedlegges for å føre tradisjonene videre.

Som leder av en av skolens studentforeninger får man muligheten til å se dimensjonen av dette engasjementet, og det er en ære å få ta del i jobben med å opprettholde og derved videreføre de tradisjonene som gjør NVH til en særpreget og flott skole.

STUDENTVAKT

①⑨ DIAKUR 1,5L

B ①⑫ ———— || ————

②③ ———— || ————

②②A og ②②B SURMELK 1,5L

①④ TRIBRESSEN 18 ML I.V. • HV SIC
HEPARIN

②① og ②②C SØTMELK 1,5L

Mak møkk
dra kurakka opp i dunn

Noter i Boka

TAKK

VETERINÆRMEDISIN FORTID, NÅTID OG FREMTID

MONA ALEKSANDERSEN, HALVOR HEKTOEN,
GUDMUND HOLSTAD, OLAV REKSEN,
KRISTIN THORUD OG YNGVILD WASTESON

Det har skjedd store forandringer i samfunnet siden 15 alvorlige unge menn ble immatrikulert ved Norges veterinærhøgskole og startet sin veterinærutdannelse ved den i dag fortsatt eneste norske utdanningsinstitusjonen for veterinærer og dyrepleiere. Internasjonalisering og globalisering, velstandsøkning og store demografiske endringer, en rivende teknologisk utvikling og medisinske fremskritt man knapt hadde fantasi til å forestille seg i 1935, har også preget utviklingen av veterinærmedisinen i denne perioden. De 100 veterinær- og dyrepleierstudentene vi vil immatrikulere ved årsfesten i 2010 er ganske annerledes enn den tilsvarende forsamlingen for 75 år siden. Deler de likevel noen av de samme forventningene og spørsmålene: Hvordan blir de neste årene på NVH, faglig og sosialt? Hva skal jeg bli når jeg er ferdig, hvilke muligheter har jeg og hva forventer samfunnet av meg? Hvilken rolle skal jeg spille?

Og mulighetene for de nyutdannende kandidatene er kanskje større enn noen gang tidligere. Studentene skal lære å bli gode diagnostikere og klinikere, og gjennom innsats i hele matkjeden vil veterinærene fortsatt ha en nøkkelrolle i å sikre at maten vi spiser ikke er helseskadelig. Dyreholdet har imidlertid forandret seg, og verdien av sports- og familiedyr har passert småfæringene. Det er på dette området den største utviklingen av veterinærmedisinen har skjedd i de senere årene. Det etterspørres mer avanserte tjenester, og behovet for spesialisering og etterutdanning vil øke. Dette gir seg også utslag i populariteten til dyrepleierstudiet som i dag er den utdanningen med flest søkere per studieplass.

Den største husdyrrevolusjonen har imidlertid skjedd innen oppdrettsnæringen – Norges nest største eksportnæring etter olje og gass. Mye av suksessen kan tilskrives at veterinærvesenet har utviklet kunnskap om sykdomsbekjempelse, sykdomskontroll og forebyggende helseiltak. Engasjementet innen akvamedisin er et godt eksempel på at aktiviteten ved NVH er i stadig utvikling for å kunne imøtekomme samfunnets behov for kunnskap og kompetanse. Nye sykdomsscenarier og oppdrett av nye arter vil fortsatt kreve spesielt fokus på akvamedisin. For å gjøre kandidatene bedre forberedt på fremtidens arbeidsmarked vil det bli behov for å tilføre studiet nye fagområder som kunnskap om kommunikasjon, ledelse, kundebehandling, forvaltning, økonomi og fag- og yrkesetikk.

NVH har i løpet av sitt 75-årige liv også endret seg. Vi har vokst jevnt og trutt, noe som blant annet avspeiles i den mangfoldige bygningsmassen på Adamstuen. Det er videre gjennomført flere faglige omorganiseringer, lowerk og styresett har endret form, studieprogramporteføljen har økt, og det faglige innholdet har forandret seg ettersom ny kunnskap er kommet til. Og vi er blitt mange flere! NVH ligger heller ikke lenger bare på Adamstuen i Oslo, der vi er tett samlokalisert med Veterinærinstituttet. Dette gode naboskapet finner vi igjen både i Sandnes og i Tromsø, der NVH og Veterinærinstituttet også deler hus og samarbeider om mangartede oppgaver. Seksjonen i Sandnes har lang tradisjon for forskning og undervisning i småfemedisin, men vil i fremtiden også få arbeidsoppgaver knyttet til andre produksjonsdyrarter, besetningshygiene og mattrygghetsrelaterte problemstillinger i primærproduksjonen. I Tromsø er det faglige fokus nordområderelaterte problemstillinger, spesielt knyttet til infeksjonsbiologi hos reinsdyr og sjøpattedyr. Det er spennende hvordan fagmiljøet knytter denne kunnskapen opp mot tilsvarende problemstillinger i våre samarbeidsland i det sørøstlige Afrika!

- ▲ I TROMSØ ER DET FAGLIGE FOKUS RELATERT TIL NORDOMRÅDENE
- ▲ I SANDNES ER DET LANG TRADISJON FOR FORSKNING OG UNDERVISNING I SMÅFEMEDISIN

«Én verden – én helse» gir uttrykk for hvordan helse hos mennesker, helse hos dyr og miljøets helsestatus er uløselig knyttet sammen, for hvordan alt henger sammen med alt. Vår tids store globale utfordring når det gjelder matforsynings situasjonen angår i høy grad også veterinærmedisinen. Det er estimert at det i 2050 vil være cirka ni milliarder mennesker på jorden. Alle disse menneskene skal ha nok mat, de skal ha sunn mat og trygg mat, og ikke minst, de skal ha rent drikkevann. Hvordan skal de få det på en måte som samtidig ivaretar helse og velferd hos de matproduserende dyrene på land og i havet? Økt behov for animalsk protein gjør at vi må dyrke mer av maten vår i havet. Hvilke konsekvenser får det for klimaet på jorden og for den økologiske balansen? Dette er store og kompliserte spørsmål der veterinærmedisinen i samarbeid med andre fagmiljøer skal være med på å sprengre grenser, skape ny forståelse, nye forklaringsmodeller og nye produksjonsformer.

Influenza A (H1N1)-pandemien i 2009 var en tydelig demonstrasjon av hvor «liten» verden er blitt når det gjelder muligheter for spredning av infeksjonssykdommer. I løpet av de siste årene har tidsintervallet mellom hver gang en ny dyresykdom eller en ny variant av en kjent sykdom har opptrådt i Europa blitt vesentlig kortere. Klima- og strukturendringer er viktige faktorer som påvirker utviklingen, men å forutsi den eller de neste hendelsene er vanskelig. Den viktigste lærdommen vi kan trekke av utviklingen de siste år er at mange hendelser er uforutsigbare, at uforutsigbare hendelser vil skje hyppigere, og at ulike land og næringer vil rammes ulikt. Infeksjonsforskerne Sverdlow og Altekruze har oppsummert det hele slik: «Expect the unexpected». Veterinærmedisinsk kompetanse er uunnværlig i kampen mot de store epidemiene av betydning for dyr og mennesker.

Genomikk, transkriptomikk, proteomikk, metabolomikk – «omikk»-alderen er vel etablert og med den behov for avanserte metoder innenfor bioinformatikk for å analysere de enorme datamengdene vi nå har tilgang til. Vi har muligheten til å forklare og modellere hvordan ulike celler utvikles, hvordan friske og syke celler reguleres, og ved bruk av avanserte bildediagnostiske metoder kan dette også visualiseres og animeres. Fantastiske verktøy som har betydning for hvordan veterinærmedisinen vil utvikle seg i fremtiden. Når vil stamcelleforskning og regenerativ medisin få en plass blant forskergruppene på NVH? Å skape modeller for og forklaringer på hvordan «alt henger sammen med alt», på makro- og mikronivå, vil fremover være en vesentlig oppgave.

Hund er medisin uten bivirkninger! Det er uten tvil mange positive effekter av å ha et kjæledyr. Kjæledyrene verdsettes også svært høyt av sine eiere, de er ofte fullverdige familiemedlemmer, og eierne har store forventninger til at både diagnostikk, pleie og behandling hos veterinæren er på et avansert medisinsk nivå. Dette stiller store krav til sports- og familiedyrmedisinen som forventes å følge etter og

ta i bruk fremskrittene som gjøres i humanmedisinen. Dyr som lever så tett opp til menneskenes livsstil får også mange av de samme sykdommene som menneskene. Det å studere slik naturlig oppstått sykdom hos dyrene gir en ekstra komparativ dimensjon i tillegg til den rent veterinærmedisinske. Ny kunnskap til nytte for både dyr og mennesker vil bli til ved å utnytte sammenhenger, likheter og ulikheter mellom human- og veterinærmedisin.

Å være med i forskningsfronten krever naturligvis hoder og hender i arbeid, det krever tilgang til driftsmidler, utstyr og infrastruktur, og det krever samarbeid på tvers av fagmiljøer og landegrenser. Men det krever også drivkraft, motivasjon, lyst og vilje hos den enkelte til å gå inn i nye områder, stadig videre, hele tiden på vei til å lære noe nytt. Og det krever vilje og mot hos institusjonen selv, vilje til å prioritere, til å satse på det beste!

FRA BEHANDLING AV ENKELTDYR TIL POPULASJONSMEDISIN

Veterinærer er gjennom sin utdanning vant til å tenke «besetning» og «flokk». Likevel er moderne populasjonsmedisin et relativt nytt område i veterinær yrkesutøvelse og forskning. En populasjon defineres som en gruppe individer av samme art som eksisterer i et mer eller mindre avgrenset geografisk område. Populasjonsmedisin omhandler forekomst og variasjon av sykdom/helse i populasjoner, samt årsakene til slik variasjon. Det siste er også definisjonen på epidemiologi som fagdisiplin. Økonomiske og dyrevelferdsmessige vurderinger er også sentrale elementer i populasjonsmedisinen. Innsamling og systematisering av data er svært viktig, og i Norge har Husdyrkontrollenes databaser gitt oss et spesielt godt utgangspunkt i så måte. Denne kilden til informasjon samt god kompetanse innen epidemiologi har gjort miljøet ved NVH til et viktig populasjonsmedisinsk forskningssenter.

De store omstillingene i husdyrbruket medfører nye utfordringer for helse og velferd hos produksjonsdyr. Ett eksempel på dette er at det er vanskeligere å opprettholde god klauvhelse i løsdriftsfjøs enn i bås-fjøs. Forskingen har blant annet fokusert på golvareal og golvtyper som vil kunne forebygge klauvsjukdommer i slike fjøs. Dette forskningsfeltet omfatter videre de smittsomme og mer alvorlige klauvsykdommene både hos sau og storfe. Det er også satt i gang et større arbeid for å utrede hvordan et løsdriftsfjøs bør konstrueres for å optimalisere produksjon, helse, dyrevelferd, økonomi og arbeidsforhold. Prosjektresultatene viser at detaljer i bygningskonstruksjonene har betydning for alle resultatmål, samt for renhold og melkekvantitet. Resultatene vil bli brukt til å gi anbefalinger ved planlegging av nybygg og større ominnredninger, og representerer dessuten en kunnskapsbase for Mattilsynets rådgivnings- og forvaltningstjeneste.

Kalvesykdommer er et økende problem når besetningens størrelse utvides. Det er nedlagt et viktig arbeid for å kartlegge hvilke infeksjonsagens som er vanlig forekommende i

Norge. Resultatene viser at infeksjøs agens er utbredt i populasjonen, men at visse fôrings- og miljøtiltak kan forhindre sykdomsutvikling. Det er også påvist at luftveisinfeksjoner hos kalver har en arvelig komponent, og med bedre registrering vil det derfor være muligheter for å sette inn avlstilltak. Det arbeides også med å beregne kostnadene for kalvesjukdommer og den effekten disse har på senere produksjon.

Videre arbeides det med å utvikle metoder for å måle effekten av anbefalte forebyggende og terapeutiske tiltak for å bedre jurhelsen hos storfe. Det er vist at systematisk og selektiv behandling kombinert med strategisk utrangering av problemkyr kan redusere sjukdomsforekomsten i besetningen med 15 %. Informasjon fra Kukontrolldata er sentralt for å gjennomføre strategien på besetningsnivå. Forsøket viste også at visse kostbare tiltak som blir anbefalt i andre land, hadde liten eller ingen effekt under norske forhold. Resultater fra denne studien vil bidra til å redusere antibiotikaforbruket, med de gunstige helsemessige og økonomiske konsekvensene det innebærer.

Prosjektet «Friskere geiter» viser også at bedret dyrehelse øker det økonomiske utbyttet for bonden. Sanering av de tre viktige infeksjonsagens fra geitepopulasjonen i Norge som forårsaker henholdsvis ledd- og hjernebetennelse, paratuberkulose og byllesyke, har medført en dobling av melkeproduksjonen per dyr og en bedre og mer stabil melke kvalitet. Dette er viktig dokumentasjon for å motivere produsenter, næring og statlige aktører til videre innsats.

Fiskeoppdrett er kanskje den husdyrproduksjonen som i aller størst grad er avhengig av populasjonsmedisinsk kompetanse. Siden den spede begynnelse på 1970-tallet frem til i dag har denne industrien utviklet seg til en av landets økonomisk viktigste, med mer enn 900 000 tonn slaktet oppdrettsfisk i 2009. Fiskens helse trues både av smittestoffer, parasitter og ulike forhold i miljøet. Gjennom 1980-årene var bakterielle infeksjonssykdommer nær ved å ødelegge næringen, idet de medførte store tap på tross av omfattende bruk av antibiotika. Som følge av infeksjoner og andre problemer mister man stadig mellom 10 og 20 % av den sjøsatte smolten i løpet av produksjonsperioden, noe som medfører svært omfattende tap for næringa. God overvåkning er ryggraden i sykdomskontroll og helsestyring på populasjonsnivå. På bakgrunn av dette har det ved NVH vært arbeidet med å utvikle en modell for beregning av tap ved sykdom hos oppdrettsfisk. Ved å benytte denne modellen er det vist hvordan en relativt enkelt kan få informasjon om årsaksspesifikk dødelighet og kostnadene forbundet med denne. Slik informasjon gir igjen grunnlag for å oppdage risikofaktorer og for å sette inn mer målrettede tiltak i kontroll og styring av fiskens helse. Dette arbeidet indikerer at det er mulig å produsere oppdrettslaks med svært liten dødelighet ved å kombinere kunnskap og kompetanse innen biologi, epidemiologi og økonomi.

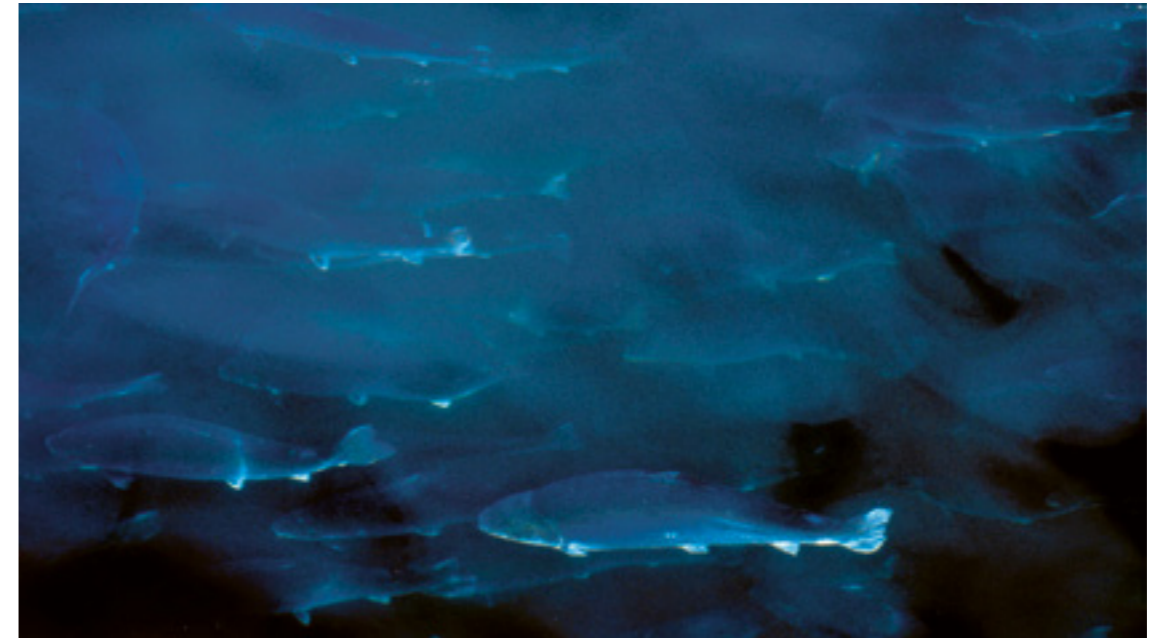
Også innenfor landbasert husdyrproduksjon har kombinasjonen av populasjonsmedisinsk teori og grunnleggende kunnskap innen infeksjonsmedisin gitt oppsiktsvekkende resultater. Et godt eksempel på dette er at arbeidet med bovin virusdiaré (BVD), som er en av de mest tapsbringende sykdommene hos storfe i den vestlige verden, har avdekket kunnskap om spredning av sykdommen via persistent infiserte individer. Denne kunnskapen åpnet veien for et bekjempelsesprogram som startet med 3000 infiserte besetninger i 1994, og som endte med at BVD i praksis har vært utryddet fra den norske storfe populasjonen siden 2005. Dette resultatet representerte et internasjonalt gjennombrudd. I flere av de nordiske landene er lignende arbeid igangsatt, og i andre deler av verden ser en nå til Norge og Norden for å lære hvordan BVD kan bekjempes.

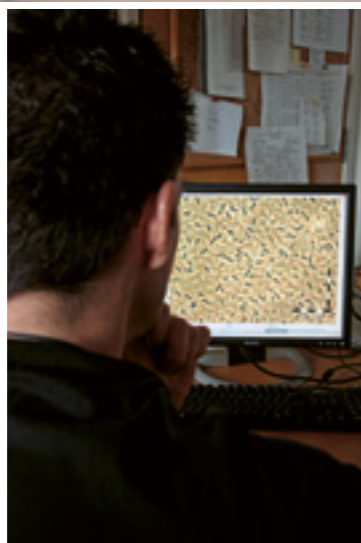
FISKEHELSE

Havbruk er en økonomisk viktig næring her i landet, og Norge er verdens største produsent av atlantisk laks. Siden oppstarten av oppdrettsnæringen tidlig på 1970-tallet har det vært en jevn økning i matfiskproduksjonen, og denne utviklingen venter en vil fortsette. En slik intensiv produksjon har medført sykdomsproblemer av vekslende karakter og årsak. Utviklingen av effektive vaksiner har medført at bakterielle infeksjoner nå er under god kontroll. I dag har parasitter som lakselus stor økonomisk betydning og likeledes forårsaker flere virus sykdommer betydelige tap for næringen. Sykdomsproblemer hos oppdrettsfisk har i mange år vært et sentralt forskningstema ved NVH. For å bidra til en bærekraftig utvikling i oppdrettsnæringen, vil fokus fortsatt være på fiskehelse og velferd samt forebygging og behandling av sykdom.

De siste ti årene har NVH hatt mye forskningsaktivitet knyttet til resistensutvikling hos lakselus mot de vanligste avlusningsmidlene. Dette arbeidet startet på en tid da resistensproblemene var små, men etter hvert har disse økt formidabelt og truer nå bærekraften i akvakulturnæringen. De diagnostiske metodene som brukes rutinemessig i Norge i dag er utviklet gjennom denne forskningsaktiviteten, det gjelder både toksikologiske tester (bioassays) og en del spesifikke biokjemiske og molekylærbiologiske tester. Arbeidet med å kartlegge resistensmekanismer og videreutvikle diagnostiske metoder gjennomføres i samarbeid med andre forskningsmiljøer.

Flere forskergrupper ved høgskolen arbeider med virusinfeksjoner hos oppdrettsfisk, særlig laks, og man har fokusert på noen utvalgte infeksjoner som på den ene siden gir brå død med høy dødelighet, og på den andre siden infeksjoner som gir langsom utvikling av sykdom og relativt lav dødelighet. Motivasjonen er et ønske om å forstå hva som er grunnen til at noen virustyper gir et ukontrollert sykdomsforløp. Det undersøkes også i hvor stor grad dette skyldes egenskaper hos henholdsvis viruset og fisken. Forskningen er fokusert på virusinfeksjoner som infeksjøs pancreasnekrose (IPN), Pancreas

- ▲ FORSKERNE ØYVIN ØSTENSVIK, LUCY ROBERTSON OG METTE MYRMEL VED INSTITUTT FOR MATTRYGGHET OG INFEKSjonsBIOLOGI
- ▲ IDENTIFISERING AV BAKTERIER VED AVDELINGSINGENIØR AHMED MOHEYELDIN ABDELGHANI
- ▲ VEKTSKÅLER FOR BAKTERIER

Disease (PD), infeksjøs lakseanemi (ILA) og hjerte- og skjelettmuskelbetennelse (HSMB). Det langsiktige målet er å komme frem til forebyggende tiltak og vaksiner som kan brukes til å kontrollere flere av disse infeksjonene. En mer effektiv kontroll vil gi en direkte reduksjon av tap som følge av sykdom og død, øke lønnsomheten gjennom bedre fôrutnyttelse og tilvekst, og, ikke minst, bedre fiskens velferd.

Til tross for optimalisering av driftsforhold og forebygging ved vaksinasjon kan det være nødvendig å anvende antibiotika for å bekjempe bakterielle infeksjoner. Bruk av antibiotika i oppdrettsanlegg for fisk kan resultere i utvikling av antibiotikaresistens hos de sykdomsfremkallende bakteriene. Det er grunn til å tro at naturlige forekommende, ufarlige miljøbakterier i fisken og dens miljø spiller en viktig rolle når det gjelder å overføre resistensgener til sykdomsfremkallende bakterier. Ved NVH studeres bakterier som stammer fra fiskeoppdrettsmiljøer lokalisert i flere verdensdeler. Resultatene vil gi innsikt i hvordan antibiotika skal brukes eller ikke bør brukes i fiskeoppdrettsanleggene når infeksjoner oppstår.

Sammensetningen av fôr til oppdrettsfisk er i dag helt annerledes enn for 20 år siden, da fôret hovedsakelig bestod av marine ingredienser. Produksjonen av fisk har blitt mangedoblet i denne perioden, mens tilgangen på marine råstoffer til fôr har vært tilnærmet konstant. Planteprodukter bidrar i dag med en betydelig andel av både protein og fett til laks, ørret og torsk i norsk oppdrett. Disse endringene har skjedd raskere enn vi har maktet å fremskaffe kunnskaper om virkninger av de nye fôringrediensene, blant dem de såkalte antinæringsstoffene og andre ikke-næringsstoffer som finnes i mange planter. Også mange mykotoksiner med ukjent virkning i fisk er utilsiktet kommet inn i fiskefôr sammen med planteingrediensene.

Å øke kunnskapene om fisketarmens fysiologi og immunforsvar for å kunne forebygge ernæringsrelaterte lidelser, er et viktig forskningsområde. Det trengs innsikt i hvordan tarmen påvirkes av endringer i fôrets sammensetning generelt, og av antinæringsstoffer spesielt.

Resultater fra denne forskningen viser at enkelte belgvekster, som er særlig aktuelle proteinkilder til fisk, gir betennelse i de bakerste deler av tarmen. Tilstanden gir god anledning til å studere immunresponser i tarmen og er faktisk blitt en modell for slike studier. Målet er at innsikt i mekanismene for disse reaksjonene skal gi muligheter for å forebygge tilstanden.

Hvorvidt og i hvilken grad fisk kan føle smerte, har i de senere årene blitt debattert, til dels på heftig vis. Forsøk har imidlertid vist at stimuli som oppleves som smertefulle for mennesker, også behandles i laksens storhjerne. I samarbeid med kolleger i USA har forskere ved NVH utviklet et apparat for å studere varmeindusert smerte hos fisk, og det er vist at gullfisk har en varmesmerteterskel på 38°C. Dette er en litt lavere temperatur enn hva de fleste pattedyr oppfatter som smertefullt, men passer godt inn i det man vet om gullfiskens temperatur-toleranse: den

kan ikke overleve i vann som holder mer enn 38°C. Som en del av forskningen innen dette området arbeides det med å utvikle modeller som kan brukes til å studere smertelindring hos fisk.

MATTRYGGHET

Mattrygghet er en egen vitenskapelig disiplin relatert til helse hos mennesket. Den omfatter alle forhold ved håndtering, tillaging og lagring av mat som hindrer at matbårne sykdommer oppstår. Trygg mat er fri for eller har ufarlige nivåer av smittestoffer (bakterier, virus, sopp og parasitter), gifter og kjemiske forbindelser som kan gi sykdom hos mennesket. I arbeidet med mattrygghet inngår hele næringskjeden fra jord/sjø/vann til mennesket. En betydelig del av forskningsvirksomheten innen mattrygghet i dag går også ut på å studere hva slags effekter ulike smittestoff og faktorer i maten har på helse generelt og mer spesifikt på organfunksjoner hos menneske. Dette forskningsarbeidet gjøres både ved epidemiologiske studier og modellforsøk i laboratorier.

Infeksjonene har spilt en stor rolle innen mattrygghet, og flere sykdommer hos mennesket forårsakes av smitte fra dyr (zoonosene). Enkelte infeksjoner som tuberkulose og brucellose gir sykdom både hos dyr og mennesket, men det er viktig å være oppmerksom på at andre infeksjoner kan være ufarlige for dyrene. Noen av de viktigste matbårne infeksjonene i Norge i dag stammer fra husdyr som er bærere av smittestoffene uten selv å være syke. Enterohemorragisk *Escherichia coli*, *Yersinia enterocolitica* og campylobacterbakterier er alle harmløse for dyrene, men kan spres til mennesket fra dyr via mat og vann. Mattrygghet kan med andre ord være knyttet til dyrehelse, men trenger ikke nødvendigvis å være det. Forbrukerne er opptatt av at den maten de spiser og at det vannet de drikker er trygt. Det blir av den grunn viktig å sikre at det ferdige produktet ikke inneholder smittestoffer eller kjemiske forbindelser som gir sykdom hos mennesket. Mye av forskningen innen mattrygghet i Norge har derfor vært, og vil fortsatt være, rettet mot siste del av næringskjeden, det vil si foredlingen og det endelige produktet. Det blir dessuten viktigere å ha fokus på siste del av næringskjeden fordi en større andel av maten vi spiser består av importerte halvfabrikata og ferdigvarer. Egenproduksjon av landbruksbaserte matvarer går ned i Norge, både primærproduksjonen og foredlingsindustrien, mens matproduksjonen fra havet øker. Forskningen innen mattrygghet må også omfatte primærproduksjonen i større grad enn den tidligere har gjort. Husdyrbesetninger og fisk og skjell i oppdrettsanlegg er næringsmiddelvirksomheter som må ha strenge krav til hygiene og smittebarrierer. Innen svineproduksjonen er det nå etablert prosjekter med det mål å eliminere smittestoffer som kan gi sykdom hos menneske. I fremtiden vil det være både mulig og relevant å etablere en råvareproduksjon som er fri for viktige zoonoser. I årene fremover vil NVH også bli sterkt involvert i arbeidet med å finne ut hva slags rolle matvarer og komponenter i matvarer spiller i utviklingen av kreft hos mennesket.

I det følgende gis en kort omtale av noen aktuelle forskningsprosjekter innen mattrygghet:

I samarbeid med andre forskere ved NVH og Folkehelseinstituttet utføres epidemiologiske studier for å finne smitteveier fra dyr til mennesker for matbårne zoonoser. Denne forskningen har vært et hovedgrunnlag når det gjelder å redusere risiko for at en rekke bakterie- og parasittsykdommer skal kunne overføres til forbrukerne via maten. Det siste tiåret er dette arbeidet også videreført i form av større forskningsprosjekter for håndtering av zoonotisk tuberkulose og brucellose i afrikanske land.

Videre drives det forskning hvor formålet er å hindre zoonotiske smittestoffer i å nå frem til forbrukeren. Denne forskningen har blant annet bidratt til at det er blitt innført spesielle smittehygieniske tiltak ved organuttak i de norske svinelakteriene. På den måten har en unngått spredning av yersiniabakterier til kjøttet, noe som igjen har ført til at forekomsten av yersiniose hos menneske er blitt betydelig redusert.

Det drives også en omfattende forskning med sporedannende bakterier og enterotoksiner (tarmtoksin), og blant annet har man oppdaget og karakterisert det enterotoksinet som høyst sannsynlig er viktigst i forbindelse med matforgiftning forårsaket av bakterien *Bacillus cereus*. Denne forskningen har dessuten ført til viktig basalkunnskap omkring produksjonen av enterotoksiner. Det arbeides også med enterohemorragisk *E. coli* (STEC/EHEC). Under EHEC (O103:H25)-utbruddet i 2006 bidro forskere ved NVH med sin diagnostiske kompetanse: de fant bakterien i morrpølse og identifiserte smitekilden til utbruddet.

Når det gjelder matbårne virusinfeksjoner har arbeidet i hovedsak dreiet seg om norovirus. Det er blitt etablert følsomme molekylære metoder for viruspåvisning i blåskjell og østers, og det blir studert hvilken effekt rensing av avløpsvann har for å hindre spredning av virus.

Forskningen innen parasittbårne infeksjoner har vært fokusert på de viktige tarmparasittene *Cryptosporidium* spp. og *Giardia duodenalis* som begge kan overføres med mat og vann. Det er blant annet utviklet metoder for påvisning av parasittene i vann, ulike matvarer og miljø. NVH er nasjonalt referanselaboratorium for påvisning av disse parasittene i drikkevann, og har ved flere anledninger oppklart sykdomsutbrudd forårsaket av *Cryptosporidium* og *Giardia*.

NVH har i mange år vært nasjonalt referanselaboratorium også for marine algetoksiner. I tillegg til basale effektstudier av enkelte algegifter for å forstå hvordan de virker, har det blitt utviklet kjemiske metoder som skal erstatte bruk av mus for analyser av algetoksiner i skjell. Dette gjelder spesielt for algetoksiner som gir diaré (DSP) og toksiner som forårsaker lammelse (PSP). Det arbeides også med å utvikle metoder for påvisning av «nyere» algetoksiner, som yessotoksiner og spirolider.

MILJØTOKSIKOLOGI

Det er økende oppmerksomhet knyttet til helseskadelige effekter av fremmedstoffer i miljøet. Organiske miljøgifter karakteriseres ved en betydelig holdbarhet eller persistens. Frigjøring av persistente organiske forurensningsstoffer til miljøet gjennom flere tiår har ført til en verdensomspennende forurensning. Mange miljøgifter har hormonhermende virkning og kan påvirke hormonbalansen og derved forstyrre viktige kroppsfunksjoner som reproduksjon og utvikling, immunforsvar og hjernefunksjon. Foster og nyfødte synes å være mest sårbare for påvirkning av miljøgifter. Miljøgiftene konsentreres i fettdepoter og de akkumuleres gjennom næringskjeden. Derfor finner man de høyeste nivåene i arter som befinner seg høyt i næringskjeden, slik som isbjørn, sjøfugl, rovfugl og menneske.

Ved Miljøtoksikologisk laboratorium er det gjennom mange år bygget opp spesialkompetanse i analyser av miljøskadelige stoffer. Forskningen bygger i dag på et nært samarbeid mellom ulike institutter både innad på NVH og med en rekke andre nasjonale og internasjonale forskningsinstitusjoner. I 1970-årene var arbeidet i vesentlig grad konsentrert om å kartlegge tilstedeværelsen av organiske miljøgifter som industrikjemikaliene polyklorerte bifenyler (PCB) og plantevernmiddelet DDT. I de senere år har det også foregått betydelig forskning vedrørende virkninger, opptak, omsetning og utskillelse av nyere miljøgifter, slik som polyklorerte dibenzodioksiner og dibenzofuraner (PCDD, PCDF) samt bromerte flammehemmere. Av pågående prosjekter gis en kort omtale av følgende:

Prosjektet ZEBPOP (sebrafisk som modell for studier av persistente organiske miljøgifter i akvatiske økosystemer) fokuserer på effekter av «naturlige» blandinger av persistente organiske miljøgifter hentet fra to lokaliteter i samme vassdrag med store forskjeller i forurensningsgrad.

Miljøgiftene ble utvunnet fra fiskeelver og gitt i føret til sebrafisk i to generasjoner. Resultatene fra undersøkelsene viste at eksponering for relevante konsentrasjoner hadde negativ effekt på eggproduksjon og larvenes overlevelse. Likeledes ble vekst, pubertet og kjønnsfordeling påvirket.

Fokus i prosjektet EDFLAME (hormonhermere: risikovurdering for mattrygghet og dyrehelse) er oppkonsentrering av hormonhermere i miljøet og overføring til dyr og mennesker. I prosjektet undersøkes effekter av miljørelevante doser av PCB, bromerte flammehemmere og «naturlige» blandinger av disse på drektige søyer, inklusive foster og avkom. Resultatene viser at miljøgiftene oppkonsentreres i fostrene. I tillegg er amming viktig for overføring til avkommet. Det ble påvist skadelige effekter hos fostrene, spesielt i binyrene, men PCB forårsaket også endringer i skjoldbruskkjertelens funksjon, og i fostrenes eggstokker og testikler.

Prosjektet EVAPOP (evaluering av ulike modeller for overvåking og risikovurdering av persistente organiske miljøgifter i Arktis med isbjørn som modell) har vist at forekomsten av forurensningsstoffer,

spesielt PCB, i isbjørn er faretruende høy. NVH og samarbeidende forskningsinstitusjoner har fremskaffet omfattende data om forekomst og nivåer av organiske miljøgifter på Svalbard. Vi har også opparbeidet kunnskap om de viktigste faktorene som påvirker konsentrasjonene av miljøgifter i isbjørnpopulasjonen. Resultater fra epidemiologiske og eksperimentelle studier sammenholdt med biologiske målinger indikerer at populasjonsstatus og helsen til isbjørn med høye konsentrasjoner av organiske miljøgifter kan være truet.

KOMPARATIV MEDISIN OG FORSKNING PÅ SPORTS- OG FAMILIEDYR

De dyrene som vi mennesker holder fordi de på en eller annen måte har en rolle i våre fritidsaktiviteter eller som familiemedlemmer, kaller vi gjerne sports- og familiedyr.

Det er etablert sterke internasjonale forskningsmiljøer på noen viktige områder innenfor både heste- og smådyrmedisin. I tillegg til at det er generert forskningsresultater med direkte nytteverdi for den dyrearten som er brukt, har mange av disse miljøene også bidratt vesentlig til komparativ medisin.

Studier av sykdom hos dyr der resultatene kan bidra til forståelse eller behandling av sykdom hos mennesket eller andre dyrearter, kalles komparativ medisin. Avdelinger med forsøksdyr kalles nå ofte avdelinger for komparativ medisin. Her fungerer rotter, mus og andre dyrearter som modelldyr for forskning som primært har nytteverdi for mennesket. I mange tilfeller er forsøk med dyr den beste eller eneste veien til å fremskaffe kunnskap som kan sikre eller forbedre helse og livskvalitet hos mennesker og dyr. I dag regnes sebrafisk for å være en av de viktigste modelldyrartene, og det forventes at sebrafisk vil medvirke til å løse mange viktige spørsmål innenfor både human- og veterinærmedisin.

Hund og katt er blant de dyreartene som får leve lengst, og de har derved relativt stor risiko for å utvikle aldersrelaterte sykdommer, som for eksempel kreft. Kreft er en av hovedårsakene til avliving og død hos hund og katt. Hund utvikler kreft tilnærmet like hyppig som mennesket, og i dag har hunden en unik posisjon som komparativ modell for human kreft. Hunder lever for en stor del i det samme miljøet som mennesker og vil derfor bli eksponert for mange av de samme miljøfaktorene som kan være av betydning for kreftutvikling. Videre har en del kreftformer hos hund flere likhetstrekk med human kreft enn tilsvarende gnagermodeller når det gjelder patologi, utvikling og respons på behandling. Fordi levetiden og derved generasjonsintervallet er kortere hos hund enn hos mennesket, er det mulig å registrere data over flere generasjoner på relativt kort tid, noe som er viktig blant annet for å studere nedarvingsforhold. Kreftforskningen på NVH spenner over et vidt spekter av kreftsykdommer, vesentlig hos hund, og omfatter blant annet kreft i hjernen, arvelig nyre- og hudkreft, beinkreft, jur-/brystkreft og i senere tid også ventrikkel- og testikkelkreft. Resultatene fra denne forskningen har bidratt til forbedret diagnostikk og

behandling av visse typer kreftsykdom hos mennesker.

Fra 1989 har det foregått forskning innen fagområdet oftalmologi på NVH, og gjennom godt samarbeid med veterinære kolleger i praksis er forekomsten av de viktigste arvelige øyesykdommene hos norske hunder kartlagt. Det er etablert samarbeid med veterinær- og humanmedisinske oftalmologimiljøer i våre naboland og i USA. På NVH er det utviklet en hundemodell for «dagblindhet» (tapp-stavdystrofi) hos strihåret dachs. De komparative aspektene ved denne sykdommen og bruk av modellen for forskning på behandlingsmetoder for tilsvarende sykdom hos menneske, gjør NVHs hundemodell svært verdifull. For veterinærer i sports- og familiedyrpraksis utgjør pasienter med øye problemer en relativt stor del av pasientmaterialet. På bakgrunn av den kompetansen som er bygd opp på NVH og det pasientgrunnlaget som finnes, bør det være mulig å kartlegge og utrede flere øyesykdommer og bruke kunnskapen til nytte og glede både for firbente og tobenete pasienter. For eksempel kan en netthinnesykdom hos border collie, en rase av stor økonomisk betydning i sauenæringen, antakelig tjene som modell for en tilsvarende sykdom hos menneske.

Osteochondrose er en utviklingssykdom som kan gi løse biter i ledd både hos mennesker og dyrearter som hest, ku, gris, hund og fjørfe. Ved NVH har det vært utført banebrytende forskning på denne sykdommen, og i 1993 publiserte forskere ved NVH den første artikkelen som anga arvegrad for osteochondrose. I 2004 ble det beskrevet at svikt i blodtilførselen til vekstbrusk kunne lede til osteochondrose hos gris, og i 2008 ble det vist at den samme mekanismen også kunne forårsake lidelsen hos hest. Disse resultatene gir grunn til å anta at den underliggende sykdomsmekanismen for osteochondrose er den samme hos forskjellige dyrearter, inkludert mennesket. To artikler fra dette arbeidet ble belønnet med pris for beste artikler i 2008-årgangen av det internasjonalt anerkjente veterinærtidsskriftet *Equine Veterinary Journal*. Det komparative aspektet vises ved at deler av denne forskningen også har blitt publisert i internasjonalt anerkjente humanmedisinske tidsskrifter.

Hesten har gått fra å være arbeidsdyr til å bli et sports- og familiedyr, og oppmerksomheten omkring prestasjonslidelser har økt. I skrivende stund foregår det flere forskningsprosjekter innenfor feltet prestasjonsmedisin hos hest, med særlig fokus på øvre luftveier og muskelfibersammensetning. Blant annet har forskere ved NVH de senere år oppdaget og beskrevet et helt nytt syndrom med posisjonell kollaps (sammenfall) i de øvre luftveiene hos den norsk-svenske kaldblodstraveren. Etter presentasjoner ved internasjonale kongresser får NVHs forskere stadig tilbakemeldinger om at sykdommen også er funnet hos andre, fortrinnsvis kaldblodige, hesteraser verden over.

Økt fokus på dyrs velferd og mer avansert behandling av kompliserte sykdomstilstander gjør at

fagområdet veterinær anestesi og smertebehandling har blitt stadig viktigere. Tidligere ble dette feltet regnet som en del av kirurgien, mens det nå regnes som et selvstendig veterinært fagområde. Ved NVH har forskningen innen dette området de senere årene vært fokusert på hvordan man mest mulig effektivt kan måle og redusere smerte hos dyr. Videre utføres det forskning for å gjøre generell anestesi så trygg som mulig. Forskningen har blant annet resultert i ny kunnskap om behandling av kroniske hoftedeledsmerter hos hund og fordelene ved å anvende lokalanestesi i tillegg til generell anestesi.

DYREVELFERDSFORSKNING

God dyrevelferd er en av grunnpilarene innen veterinærmedisin og et prioritert forskningsområde ved NVH. For at Norge skal ha en ledende posisjon innen dyrevelferd er det viktig at norsk regelverk og tilsyn med dyrevelferd bygger på forskningsbaserte kriterier. Dyrevelferdsforskning handler kort sagt om å utvikle kunnskap om hvordan dyr påvirkes av miljøet og hvordan de opplever sin situasjon. Utvikling av velferdsindikatorer med utgangspunkt i både grunnleggende og anvendte studier er prioriterte områder ved NVH.

Dagsaktuelle temaer er effekter på dyrenes adferd og fysiologi av sykdom, smerte, stress og ugunstige miljøforhold, både før fødselen, under oppvekst og i produksjonsperioden. De mest sentrale egenskapene som overvåkes og registreres, er følgende: frykt, positiv forventning, kognisjon, sensitivitet for stress, autonom regulering av hjerteratevariabilitet, endokrin funksjon og hjernefunksjon.

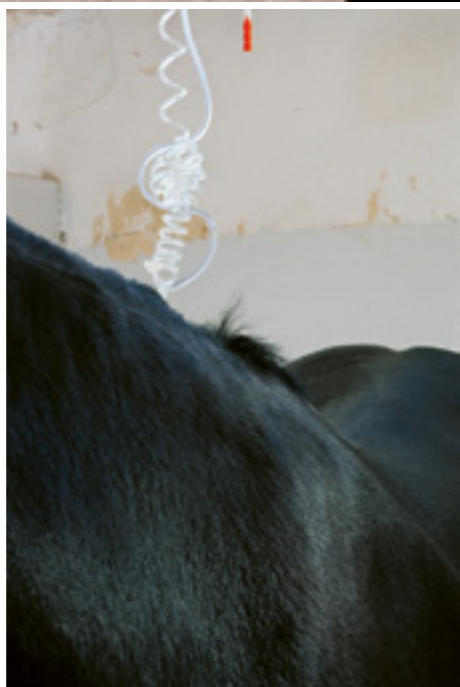
Husdyr er prisgitt menneskene som eier dem, og det forskes også på hvordan dyreeierers holdninger og empati med dyr påvirker dyrevelferd. Eksempler på anvendt forskning er identifisering av miljømessige risikofaktorer for halebiting hos gris og utvikling av optimale oppdrettsforhold for verpehøner. Epidemiologiske metoder benyttes for å avdekke risikofaktorer for dårlig dyrevelferd, for eksempel sårskader hos kyr. Andre eksempler på anvendt forskning er utvikling av protokoller for vurdering av dyrevelferd hos produksjonsdyr, noe som kan bidra til forbedret tilsyn og rådgivning.

TAKK TIL

Ellen Bjerkås, Øystein Evensen, Andreas Haga, Tor Einar Horsberg, Thora Jonasdottir, Erling Olaf Koppang, Åshild Krogdahl, Rolf Bjerke Larssen, Elisabeth Lie, Ian Mayer, Randi Moe, Kristin Olstad, Trygve Poppe, Maria Stokstad, Solveig Stubbsjøen, Henning Sørum, Espen Rimstad, Erik Ropstad, Finn-Arne Weltzien og Olav Østerås.

Les mer om forskning på www.nvh.no. Norges veterinærhøgskole får ny internettside i løpet av høsten 2010. Der kan det leses mer inngående om høgskolens forskning.

▶ FRA PREPARATSAMLINGEN
▶ MISDANNELSE I KJØNNSORGANENE TIL KVIGE

EGERSUNDS APOTHEK
 H. W. FOSSE.
 Havn Agt.
 opthalmic
 zincic.
 200-
 Ord. of Dr. Kjer #

Medicin for Dyr.

Gift

EGERSUND APOTHEK
 H. W. FOSSE.
 Havn Agt.

Medicin for Dyr.

EGERSUND APOTHEK
 EGER-SUND

10 gram Kuelin. 10
 10 gram Ol. terubint.
 2 dundag. Ol. rapal.
 -aa 100
 22/12-39 Ord. av dr. H. Havn

Medicin for Dyr

Apoteket Viberg
 BRYNE JÆREN

Medicin for Dyr.

Gift

Medicin til Dyr.

APOTEKET MAJORSTUEN SFINKEN - OSLO

10 gram Kuelin. 10
 10 gram Ol. terubint.
 2 dundag. Ol. rapal.
 -aa 100
 Ord. av dr. H. Havn

EGERSUNDS APOTHEK
 H. W. FOSSE.
 Havn Agt.

Grøn Olje.

GJENSTANDER FRA NORSK
VETERINÆRMEDISINSK
MUSEUM

NORGES VETERINÆRHØGSKOLES ADMINISTRASJON OG LEDELSE

BIRGER KRUSE
ADMINISTRERENDE
DIREKTØR

Administrasjon og ledelse er tidvis et kontroversielt tema i universitets- og høyskolesektoren. På den ene side etterspør Norges forskningsråd, departementene, næringsliv og EU mer lederskap og bedre strategiske planer på institusjonsnivå. På den annen side har mange vitenskapelige medarbeidere vanskeligheter med å se nytten av dette og mener byråkratiet bør «avskaffes». Men det handler ikke om å ha et byråkrati eller ei – det handler om å få til et effektivt byråkrati.

ENDRINGER I STYRING AV UNIVERSITETS- OG HØGSKOLESEKTOREN

Norske universiteter og høyskoler har de siste 10–15 årene fått endret rammebetingelsene vesentlig. Under innflytelse fra andre europeiske land og «New Public Management» er de norske institusjonene gått fra å være detaljstyrt av eierdepartementet til å være underlagt såkalt rammestyling. Kunnskapsdepartementet gir økonomiske midler og overordnede føringer i et tildelingsbrev, og forventer deretter at styrene og ledelsen selv tar ansvar for utviklingen og driften av den enkelte institusjon. Det gamle internt bemannede Kollegium som øverste ledende organ er nå avviklet overalt, og nye styre med eksterne representanter er etablert i stedet. Disse styrene kan beslutte ledelsesform, for eksempel valgt og todelt ledelse eller ansatt ledelse på alle nivåer.

Norges veterinærhøgskole har i dag et styre på 11 medlemmer med valgt rektor som styreleder, seks valgte representanter for de ansatte og studentene samt fire eksterne medlemmer oppnevnt av Kunnskapsdepartementet. NVHs valgte prorektor har talerett i styret, men ikke stemmerett. Administrerende direktør har også talerett og er ansvarlig for sekretærfunksjonen i styret. NVH har todelt ledelse, det vil si at rektor og administrerende direktør i fellesskap leder den daglige virksomheten. For å gi rektor og direktør råd, holdes det hver uke et ledermøte med den øverste ledelse, instituttlederne og informasjonssjefen.

FINANSIERINGSFORMER SOM ER ADMINISTRATIVT KREVENDE

Departementets nye budsjettmodeller gjør at også NVH nå er i økonomisk konkurranse med de øvrige norske universiteter og høyskoler når det gjelder studentrekruttering samt «produksjon» av kandidater, doktorgrader og forskning. Tilsvarende må NVH i sterk konkurranse med andre aktører søke om midler til sine forskningsprosjekter både hos Norges forskningsråd, i EU og i spesielle fond. Dessuten har NVH forholdsvis store eksterne inntekter fra sine klinikk- og analysevirksomheter, og som må håndteres i henhold til regelverket. Budsjettmodellene samt den øvrige finansiering krever stadig mer detaljert rapportering om vår produksjon til departementet via Database for statistikk om høgre utdanning (DBH). Dette krever igjen gode administrative rutiner og stadig bedre IT-kompetanse blant de administrativt ansatte.

MER «AUDIT»

Selv om NVH formelt sett er blitt en friere og mer selvstendig institusjon, er det stadig flere statlige organer som skal følge med i hva vi driver med. Selvstendighetens pris er mer rapportering og revisjon («audit»), der administrasjonen har en viktig koordinerende rolle. For eksempel vil det nye Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT) jevnlig gjennomgå kvaliteten på NVHs utdanninger. Dette gjennomføres for øvrig også av internasjonale akkrediteringsorganer. Norges forskningsråd vil i 2010 igjen begynne en evaluering av vår forskning. Arbeidstilsynet skal kontrollere vår HMS-virksomhet, Statens strålevern vår laboratoriepraksis når det gjelder anvendelse av radioaktive stoffer, Helsetilsynet kontrollerer vårt arbeid med genmodifiserte organismer (GMO) og Mattilsynet vår håndtering av smittestoffer. Riksrevisjonen overvåker vår økonomistyring og regnskapspraksis og Riksarkivet kontrollerer vår arkivering. Vi skal dessuten rapportere vedrørende likestilling og diskriminering, miljøstandarder, IT-sikkerhet og til og med Norsk språknemnd skal ha rapporter vedrørende NVHs nynorsk-praksis. For å kunne rapportere tilfredsstillende og effektivt, kreves det stadig bedre administrativ kompetanse, systemer og rutiner.

ADMINISTRATIV ORGANISERING

Ved Norges veterinærhøgskole har vi gjennom tidene hatt en beskjeden administrasjon. Holdningene i den øverste ledelse har vært at det ikke skal være mer byråkrati enn det som er nødvendig samt at administrasjonen ikke skal være topptung. Instituttene tar i stor grad hånd om administrasjonen som følger med primæroppgavene utdanning og forskning. Instituttene har også ansvar for økonomistyring og den daglige personalledelse. Koordineringen av den tredje primæroppgaven, informasjon og samfunnskontakt, tas hånd om av sentraladministrasjonen. Denne oppgaven blir det stadig mer fokus på, og NVH har til tross for sin beskjedne størrelse klart seg bra på dette området. I sammenlignende omdømmeundersøkelser er NVH kommet svært godt ut. Bibliotek, ledelsesstøtte, arkivfunksjoner samt mye av den overordnede økonomistyring, studieadministrasjon, forskningsadministrasjon, innovasjonsaktiviteter, personalforvaltning, IT-service og etter- og videreutdanning utøves effektivt på sentralt nivå. For å kunne sikre god koordinering avholdes det hver uke et sjefsmøte for alle administrative sjefer og de fire kontorsjefer på hvert institutt under ledelse av administrerende direktør.

Teknisk avdeling, som er organisert som en del av det administrative apparatet, har en helt sentral rolle i driften av NVH. Alt fra vedlikehold av bygninger, teknisk vedlikehold, pleie av parkanlegg, brannsikkerhet, biltransport, renovasjon, snørydding og annen sikkerhet hører inn under teknisk avdelings ansvar. Uten vår effektive tekniske avdeling ville NVH fort stoppe opp!

VETERINÆRHØGSKOLENS ADMINISTRASJON I TIDEN FREMOVER

NVH har en flott administrasjon i dag, og de administrative rutiner fungerer stort sett bra, men det er åpenbart at kravene til administrasjonens kompetanse er steget voldsomt de senere år. Vi kan se en rekke områder der større effektivitet vil bli nødvendig:

- Den øverste ledelsen må ha mer strategisk og operasjonell støtte for samtidig å kunne håndtere den faglige utvikling og fusjonen til det nye universitetet i Ås.
- Medarbeidere og arbeidstakerorganisasjoner forventer et trygt arbeidsmiljø samt kompetanseutviklingsmuligheter for den enkelte.
- Den kommende samorganisering og -lokalisering med UMB vil kreve en stor innsats for å kunne løse alle personalmessige spørsmål.
- Ytterligere digitalisering av administrasjonen skjer kontinuerlig og fort. Opplæring i nye administrative EDB-systemer og tilpassing av de administrative rutiner blir krevende.
- Kravene til ekstern (inkludert utenlandsk) finansiering er økende, noe som stiller stadig høyere krav til søknadsskriving, prosjektledelse, økonomistyring og rapportering – noe administrasjonen i økende grad bør støtte forskerne i.

NVH må derfor allerede nå – og i samarbeid med vår nye fusjonspartner Universitetet for miljø- og biovitenskap forberede seg på kultursammensmeltning, kompetanseløft, god organisering, det vil si ytterligere profesjonalisering av det nye universitetets administrasjon.

NOEN BLIKK BAKOVER OG NOEN PERSPEKTIVER FREMOVER... LARS MOE, REKTOR 2002–2010

I SAMTALE MED
PETER BUTENSCHØN

Vi møtes på den store trappen utenfor hoveddøren, en vårdag, det er friskt grønt, en sval bris over byen og fuglesang i noen busker i nærheten. Vi går inn mellom de værbitte granittbystene til et par alvorlige menn, veterinærmedisinens pionerer på høye sokler. De ser strenge og innbitte ut, å bygge en høyskole var nok ingen dans på roser, verken da eller nå. Lars Moe, nylig avgått rektor og, i hvert fall for en periode, utvandret til søsterskolen i København, går ubesværet av alt dette alvorret inn, opp den gedigne trappen til et hjørnerom. Han er bedt om å tenke litt høyt en lørdag formiddag om en skole og en prosess han har vært en viktig del av det siste tiåret, og kanskje kaste noen blikk fremover.

Hva kan det komme av at prosjektet med å skape en egen veterinærskole i Norge var så tregt å få i gang? De første planene ble jo lagt allerede i 1811, men Stortinget vegret seg gang etter gang helt til skolen endelig åpnet i 1936. Hvordan kunne en institusjon som dette, i bondelandet Norge, ha så lav prioritet?

Det er ikke noe enkelt svar på det. Det var en viktig sak: En slik skole skulle være del av nasjonsbyggingsprosessen, vi skulle frigjøres fra Danmark og bli en egen nasjon. Samtidig kunne mange se betydningen for landet av husdyr, av hest, ku og annet fe, og det var klart at vi fikk flere store sykdommer på disse dyrene. Det var kvegpest i Europa. Dette satte nok politikerne på sporet av at her burde vi ha en institusjon som kunne ta seg av dyr og dyrs helse, som en del av betjeningen av et moderne Norge.

Da var vel dyrene en helt nødvendig del av nasjonsforståelsen?

Det var stort behov for hester i forsvaret, og sykdom hos husdyr var viktig ikke bare for bøndene, men også som mat for hele befolkningen. Det var viktig både å forstå og kontrollere sykdommene. Men hvorfor det kunne ta 130 år før man fikk etablert skolen har jeg ikke noe godt svar på, bortsett fra at det har å gjøre med fattigdom, i tillegg til politisk vilje og politisk makt. Kanskje det kom litt skjevt ut. Matematikeren Niels Henrik Abel ble sendt ut på sin store europareise sammen med Christian Peter Bianco Boeck som skulle utdanne seg til dyrlege og planlegge en dyrlegeskole. De var ute i tre år og besøkte mange steder, København, Berlin, Paris. Så kom han tilbake med en idé om hvordan dette skulle se ut. Både Danmark og Sverige hadde nettopp etablert skoler, få år etter at den første skolen var etablert i Lyon.

Boeck hadde kanskje for ambisiøse planer. Tegningene som foreligger i 1820–1830-årene er ganske store og fine i forhold til datidens Norge; de skulle vel måle seg med København. Det ble kjøpt en tomt nede på Akershus, og det så en tid lyst ut. Men hvorfor tok det så lang tid? Jeg tror det primært var fattigdom. Noen få embetsmenn og fagfolk hadde ideer om et mer moderne Norge, men det var mye som tok lang tid den gang.

Tror du dette prosjektet manglet den nødvendige nasjonale monumentaliteten? Man kan tenke seg at Norges tekniske høyskole (NTH) på Gløshaugen, som teknologisk høyborg, var mer velegnet som toneangivende nasjonsbyggende prosjekt?

Jeg tror nok det er en del av bildet. Når vi så passerer 1905, får denne ambisiøse nasjonstenkningen et nytt løft. NTH og Handelshøyskolen i Bergen ble etablert. En slik ny giv har nok hatt noe å gjøre med den endelige frigjøringen fra svenskene.

Ville det ha gått raskere dersom skoleplanen fra begynnelsen hadde vært del av landbruksskolen i Ås?

Det tror jeg ikke. Tradisjonelt har veterinærmedisinen ikke vært del av det agrare miljøet. De europeiske forbildene som ble etablert på den tiden sto nærmere medisin. Det klareste eksempel er den nye skolen som kom i Paris på slutten av 1700-tallet. I anatomisalen der står det en fullskala hest hvor huden er kledd av, og oppå den er det en mann som også er dissekert på samme måte, uten hud og hår, en jeger eller en soldat som rir på hesten. Det viser en tenkning om forholdet mellom dyr og menneske, om nærheten mellom veterinærmedisin og humanmedisin. I Danmark skjedde det på samme måte. Det var ikke etablert noen landbruksutdanning i Danmark da Veterinærskolen i Christianshavn ble etablert, først mange år senere ble landbruk lagt til.

I Norge var det kanskje annerledes. Forholdet til landbruket har styrt mye av norsk samfunnsutvikling. Vi har vært et folk av bønder og fiskere, der bønder har hatt størst innflytelse, og det har kastet lange skygger inn i Stortingets behandling av denne saken langt opp mot vår tid. Her snakker vi om distriktspolitikk.

Var det derfor et problem at fagmiljøet ville etablere dette i Kristiania? Ville det ha vært lettere i Hamar eller Halden?

Slike diskusjoner fikk vi igjen på 1980-tallet, da det var snakk om at vi skulle flytte ut. Vi trengte en feltstasjon og et sted der det var nok syke produksjonsdyr for undervisningen, så da ble lokalisering diskutert. Linjene i diskusjonen var lik dem vi hadde omkring forrige århundreskifte, rundt 1910 og utover. Landbrukshøgskolen var da etablert i Ås. Det som ble avgjørende for at Landbrukshøgskolen ble lagt til Ås var at bondesønnene som skulle gå der, ikke skulle bli forvaklet av livet i hovedstaden. For Veterinærhøgskolen var det nok snarere nærheten til medisin og universitetet som ble avgjørende.

Men var ikke koplingen til militæret viktig den gang?

Den var nok viktig, men ikke fremtredende i diskusjonene om lokalisering. Bruk av hest har alltid vært en viktig del av veterinærfeltet. Helt opp til vår tid har vi hatt et sivilt og et militært veterinærvesen. Å ha sunne hester med gode sko for transport var tidligere en viktig oppgave for veterinærvesenet i vårt land.

På slutten av 1800-tallet fikk vi mattrygghet som et viktig tema. Hygiene og kjøttkontroll fikk en viktig rolle i veterinærmedisinen, og det fikk også betydning for lokalisering av skolen. Norge har siden slutten av 1800-tallet hatt større oppmerksomhet på mattrygghet enn i andre europeiske land, og jeg har lurt på hvorfor. En del av kontrollvirksomheten knyttet til mat skjedde rundt byene, i kjøttballene der omsetningen av varene fant sted. Slaktingen foregikk fremdeles på gård, men bearbeidelsen skjedde nærmere der maten skulle selges. Det har åpenbart vært viktig for Veterinærhøgskolens utvikling at den nettopp ble etablert her i kommunikasjonsknutepunktet Kristiania.

Spørsmål om mattrygghet må ha blitt et mye mer komplisert felt ettersom mange rare dyr de siste årene har kommet inn i Norge, som lama og struts og villsvin, med sykdommer som vi ikke er vant til å håndtere her i landet?

Det er nok en utfordring som vi er midt oppe i, noe som krever en modernisering av veterinærmedisinen. Denne moderniseringen har nå foregått her i landet i en tyve års tid. Fra å ha fokus på hest og på produksjonsdyr og service for denne sektoren, for ku, sau, geit, gris og fjørfe, har vi nå fått en ny bølge hvor veterinærmedisinen også må forholde seg til at det holdes dyr av andre grunner enn matproduksjon. Vi har fått fremveksten av familiedyr, kanarifugler, katter og mange eksotiske dyr. Også hesten har kommet tilbake, men nå ikke som et trektdyr eller som et dyr vi spiser. Å spise hest er nå nesten blitt like uvanlig som å spise hund, noe som er helt utenkelig i Norge.

Denne endringen i retningen av sport- og familiedyrsektoren og den tjenesteytende delen av veterinærmedisinen krever en ny tenkning rundt hva slags service vi skal tilby. Det gir store utfordringer, ikke minst til undervisningen. Jeg føler at vår institusjon har hatt vanskeligheter med å tilpasse seg en moderne tenkning på dette området. Vi skal

håndtere mattrygghet og produksjonsdyrhelse, sikre at dyrene har en god nok velferd og ikke blir syke, og så skal vi samtidig betjene en dyreeiersektor som ikke holder en hund fordi den skal spises. Vi må forholde oss til et samfunn der man holder en hund som sin beste kamerat og en katt fordi den representerer en viktig verdi i livsinnholdet for den enkelte. Vi vet at slikt dyrehold kan ha store helsemessige konsekvenser. Vi vet at ved en del hjerteproblemer kan det gi like god helbred å klappe en hund eller en katt som å ta medisiner.

Det finnes en tett kopling mellom dyr og mennesker. Veterinærstanden i Norge har hatt vanskeligheter med å tilpasse seg og akseptere at vi er en del av den tjenesteytende økonomi og at vi i stadig større grad betjener opplevelsesøkonomien samtidig som vi skal tjene primærnæringene. Det å betjene en hest som en ridehest, en hund som en jakthund eller en katt som en kosekatt er en høyverdig del av det å utøve en tjeneste og gjøre en jobb som veterinær i samfunnet.

Merker dere dette på rekrutteringen, at det er pene piker fra byene som søker seg inn, snarere enn bondesønnene fra landet?

Nå er det jo færre bønder, og vi skal huske at halvparten av bondegårdene i vår tid går i arv til odelsjenter. Men kvinner og menn gjør ulike valg fordi de er biologisk sett forskjellige og endringen i rekruttering har nok også å gjøre med endringene i forholdet til dyr. Gutter velger i dag andre fag og karriereveier enn jenter. Det er for det meste jenter som rir, det er jenter som har katt, og jenter er skoleflinke og kommer inn på studier med stor konkurranse og høye karakterkrav. Når jenter nå er mer interessert i å bli veterinær enn gutter har det først og fremst å gjøre med verdier, med valg av yrke som en slags verdiståsted. Veterinærmedisin fremstår for mange som et yrke som har et klart standpunkt for dyrevelferd og for relasjoner og myke verdier. Det appellerer kanskje mer til kvinner.

Da jeg studerte, var det 25 % jenter. Nå har vi, etter noen tiltak, fått til at det er 20 % gutter. Det er alle fornøyd med. Det er viktig, fordi menn og kvinner er forskjellige. De har forskjellig kropp og forskjellige gener. Det er viktig å få begge kjønn inn i studiesituasjonen, ikke fordi det nødvendigvis gir bedre veterinærer, men det gir et bedre studiemiljø.

Den nye miljøbevisstheten, oppattheten av at omgivelsene forgiftes, av at artene forsvinner, av menneskeskapt ubalanse og ødeleggelse, gir det noen merkbar endring i rekruttering og i oppfatningen av fagets betydning?

Jeg tror dette representerer et styrket verdistandpunkt. Veterinærmedisin er et fag som tar stilling, og derfor har flere og flere av våre forskere begynt å arbeide med miljøspørsmål og klimaspørsmål. Dette vil også påvirke rekrutteringen. Det henger sammen med den trenden i samfunnet som vi kan kalle den tredje økonomien, opplevelsesøkonomien. Faget står i en bred historisk

sammenheng. Det er ikke nok at du blir mett av maten, den skal også se pen ut og serveres pent. I opplevelsesøkonomien er det viktig hvordan vi opplever og tolker miljøet vårt. Dyr er en viktig del av opplevelsen av livet rundt oss. Derfor må også vår institusjon være mer opptatt av at de som jobber med opplevelser, av påvirkninger på miljøet, at vi ikke forurenser, at vi skal overlate vår jord til etterkommere uten at den er skadet. Slike verdier er viktige i opplevelsesøkonomien.

Men sier ikke en del folk hos deg at opplevelsesøkonomien er luksus og unødvendig, mens klimabalansen er blodig alvor og at det er alvor at fremmede dyr kommer inn med nye sykdommer?

Det er del av globaliseringen. Vi får inn konsekvensene av klimaendringer, enten de er menneskeskapt eller ikke. Når det blir varmere kommer det inn sykdommer som vi må håndtere. Det er nok motstand i deler av veterinærmiljøet mot å være opptatt av dyr som opplevelse. Det hersker en viss undring, mens de unge som kommer inn på skolen ser på det som helt selvfølgelig at dette er en del av utdanningen.

Man undrer seg når man leser om amerikanske hundekirkegårder, om folk som legger ned krans på dødsdagen til sitt kjæledyr...

Vi må være åpne for at det forhold mennesker har til dyr antar nye former når folk bor i by. Vi må modernisere begrepene og kunne ha flere tanker i hodet samtidig. Vi må kunne jobbe med å beskytte dyrepopulasjonen mot nye sykdommer, jobbe med å beskytte folk mot sykdommer gjennom maten, og vi må jobbe med å skape et godt økonomisk utkomme for de som driver med husdyrproduksjon. Det er fortsatt viktig med primærproduksjon, men det er ikke så mange som jobber med dette i vår tid. Så vokser det, ved siden av dette, opp et annet stort marked i et moderne samfunn, et marked basert på opplevelse, og det har veterinærmedisinen vært veldig treg til å ta innover seg.

Hvor dyr får en stadig større rolle som menneskesubstitutter?

Hva kommer dette av? Det har å gjøre med den tette nærheten mellom dyr og mennesker. Det er en hårfin balanse mellom å menneskeliggjøre dyr, og å ta innover seg at dyr og mennesker på mange måter, i mange adferdstrekk, er veldig like. Mennesket gjenspeiler seg i dyr, vi bruker vårt vokabular hele tiden til å beskrive menneskelige trekk med henvisning til dyrenes adferd, «sleip som en ål», «snill som et lam», osv. I alle disse begrepene representerer dyrene i oss selv, fordi vi faktisk er et produkt av evolusjonen, vi er skrudd sammen omtrent på samme måte, og de biologiske mekanismene er jo helt like, bortsett fra litt artsvariasjon.

Det går for tiden en heftig og ganske vanskelig debatt om prioritering og ressursbruk i norsk helsevesen. Og da tenker jeg: Jeg har en hund som er 10 år. Hva skjer hvis hunden får kreft? Hvor langt vil jeg gå i å behandle hunden som om den var min sønn, med omfattende og kostbare medisinsk behandling? Det må da gå noen grenser her, og det må gå an å sette en grense. Eller skal jeg, med et sentimentalt forhold til min dyrevenn, kunne gjøre hva som helst for å kunne forlenge dens liv litt?

Dette er en diskusjon som pågår blant fagfolk her og andre steder. Hvor går grensen? Mitt svar på det er at det går ikke noen klar grense. Den grensen må settes på faglig forsvarlig måte, med respekt for dyrets egenverd. Så blir det dyreeierens valg selv å vurdere dette. De teknologiske og økonomiske grensene for hva som er mulig og forsvarlig å gjøre forandres hele tiden. Jeg så nylig på hvordan man satte grensene på 1960-tallet. Hvis vi sier det samme i dag ville det bli sett på som malpraksis. Man ville ikke legge inn et dyr til intravenøs væskebehandling når det hadde diaré, selv om det kunne gjøre dyret friskt i løpet av tre døgn. Dersom vi i dag var uvillig til å gjøre dette, selv om eieren ønsket det, ville det bli sett på som dårlig veterinærmedisin. Så det finnes ikke klare grenser for dette. Men hvis din hund har fått kreft kan du velge å bruke 50 000 kroner på å livsforlenge eller helbrede hunden slik at den kanskje vil leve noen år til. Du har samme problemstilling for mennesker. Da faren min ble syk, var spørsmålet: Hvor langt skal vi la behandlingen gå? I dag er det ingen som mener at vi ikke skal operere 80-åringene med hjerteinfarkt, men om du spør i Tanzania ville de si at det ikke er riktig å bruke så mye penger på en så gammel mann.

Grensene som trekkes opp må være av faglig og ikke primært av økonomisk art. Men det skaper ofte ekstra engasjement når man sier at det ikke finnes økonomiske grenser. Da kommer plutselig diskusjonen opp: Om man bruker 12 000 kroner på å operere en hund for beinbrudd, så kommer alternativene i debatten opp veldig fort. Men av en eller annen grunn diskuterer vi ikke på samme måte om det er riktig å bruke 12 000 kroner til ekstraustyr til en ny bil.

Er det bare markedet som styrer dette – som bestemmer hva er man villig til å betale for?

Markedet kan vel ikke blindt styre forskningen?

Her ser vi store endringer. Når veterinærmedisinen blir mer opptatt av tjenesteyting og opplevelse, av sport- og familiedyr, av nye eksotiske arter, så kommer det også nye muligheter til å bruke dyr i forskningssammenheng.

De dyra vi spiser opplever vi bare i deres tidlige «barndom». Alle de sykdommene disse dyra får er «barnesykdommer». De fleste griser vi spiser har ikke nådd puberteten, de slaktes før det. Hele sykdomsspektret som disse dyra kan få vil ikke dekke det spekteret mennesker kan rammes av. Mens alle de dyra som får anledning til å leve et naturlig langt liv og som får leve innenfor de livsrammene som mennesker har, gir oss nye muligheter for å se på

sammenhengen mellom miljø og arv. Vi vet at mange sykdommer hos mennesker kommer midt i livet og utover i alderdommen.

Det er også en del av moderniseringen av veterinærmedisinen at vi nå kan ta i bruk og studere hund, katt og den type familiedyr som lever tett opp til mennesket. Dette er dyr som spiser samme mat og eksponeres for de samme miljøfaktorer som mennesker eksponeres for. Disse artene gir oss muligheten for å se på og gjøre ting som ikke er så lett å gjøre på mennesker. Vi kan komplettere det eksperimentelle som vi ikke kan gjøre på gnagere og laboratorierotter. Vi kan studere alminnelig forekommende sykdommer hos dyr og mennesker, og sammenligne i hele livsfasen.

Det har ført til at vi har fått fremveksten av begrepet «En verden – én helse», som kort sier at mennesker og pattedyr har så mange likheter at det er god grunn til å se på dette som ett tematisk fagområde. Vi ser faktisk at helsebegrepene er felles.

Samtidig som det blir mer komplisert ved at du tar med deg fugleinfluenzaen hjem fra Kina.

Globaliseringen gjør at det som er et problem i Asia en dag er vårt problem tre dager senere. Det fikk vi tydelig se med svineinfluensaen i fjor. Vi har aldri hatt svineinfluensa i Norge på gris, men jeg stengte undervisningen i september i fjor og fikk mye motbør for det, både fra dem som drev undervisningen og fra studentene. Risikoen for at mennesker skulle smitte ned svinebesetningen var stor, slik det ble vurdert av internasjonale smitteekspert. Dersom vi fikk smitte her, ville det forandre status på norsk gris, og det kunne ha betydning blant annet for eksport. Jeg ønsket ikke at Veterinærhøgskolens studenter og ansatte skulle være de første som smittet ned en svinebesetning i Norge.

I prosessen ble vi godt minnet på at dette går begge veier. Folk flest tror at dyr smitter mennesker, og er ikke klar over at det går like mye den andre veien. Vi så det tydelig i svineinfluensaen. Den første smitten av en besetning skjedd litt senere samme år i Trøndelag, hvor smittekilden var en syk bonde. Det ble avlivet cirka 1 500 svin for å hindre at det spredte seg.

Dette helhetlige begrepet som du nå omfatter veterinærmedisinen i, er det noe som blir skadelidende når dere nå flytter ut av det brede allmennvitenskapelige forskningsmiljøet i Oslo og blir del av landbrukssektoren?

Det vil vel ikke akkurat hjelpe til å sikre vår deltakelse i det bredere allmennvitenskapelige miljøet. Samtidig ligger det også noen muligheter ved at vår helse og dyrenes helse starter med det vi spiser, og det arbeider de mye med i Ås. Den pattedyrmatdelen av virksomheten vil nok bli styrket, det tror jeg ikke det er noen tvil om. Rent faglig ville nok det mest fremtidsrettede vært å ha ett stort universitet i regionen, med ulike faglige temaer på forskjellige steder, slik at både vi og UMB var en del av Universitetet i Oslo (UiO) gjennom en stor fusjon. Det

er klart at noen deler av vårt fag har større «likhet» med fagene på UMB, og men de fleste har større likhet med dem på UiO.

Er det litt vemodig – at dere ikke lenger skal være en frittstående nasjonal institusjon, men skal innlemmes i en større enhet og skal ut av denne egenartede spesialbygde bebyggelsen her på Adamstuen?

Det er nok vemodig, men at det blir noen endringer er vel bare naturlig. Jeg tror dette måtte komme. Noe av vemodet er at de bygninger vi sitter i nå har en annen type sjel, en annen type kvalitet, enn det som bygges i vår tid. Dette bygget ikke er noe dyrt bygg, det har ikke spesielt dyre materialer. Det har en nokså enkel konstruksjon, det er litt fattigslig, men det er allikevel gjort på en vakker måte. Det har gode rom og det er høyt under taket. Det er flott å jobbe her, kanskje ikke best egnet til å drive moderne vitenskap, men for meg er det viktig hvordan det ser ut rundt oss. Det er noe her som har preget meg etter å ha gått denne kleberstenstrappa i ni år. Å være i et bygg som er kjølig om sommeren er flott. Det er en kvalitet jeg ikke er sikker på om vi får i det nye. Og vi får nok ikke det hjørnekontoret som rektor har her, det er ikke i samsvar med normen. Jeg skjønner jo hvorfor normene har kommet, men det er noe som er blitt borte på veien, noen arkitektoniske kvaliteter.

Så du mener at bygget burde kommunisere en tidsalder med en helhetlig holdning til fag og omgivelser, der særlig veterinærmedisinen ser sammenhenger?

Vi vet dette fra vår kunnskap om produksjonsdyr, som jeg selv har forsket på i mange år. Vi vet at de miljøer vi gir dyra, særlig i Norge hvor dyr står så mye inne, kan skape sykdom. De bygningene og de fysiske forholdene vi gir dyra, hva slags gulv og underlag, påvirker sykdom og helse. For dyr kan vi sette dette i system, kontrollere noen faktorer, og så få ut svar fra enkeltfaktorer, noe som er vanskeligere å gjøre for mennesker. Selv om vi har en annen hjerne og enkelte andre egenskaper knyttet til den så er vi veldig like dyra, og er bygd opp som dem.

Så Statsbygg burde ta en studietur til norske driftsbygninger og studere fjøs før de tegner nye bygninger i Ås?

De burde i hvert fall være klar over at det er noen viktige sammenhenger her. Men jeg er redd for at vi blir underlagt økonomiske realiteter. Jeg håper vi får en arkitekt på banen som kan ivareta både estetikk og funksjonalitet, som ønsker å skape rom og arbeidsforhold som gjør at vårt virke der kan henge sammen.

Hvor tror du veterinærmedisinen går, i et litt lengre perspektiv?

Vi hadde et ønske om å bli del av et universitet i Oslo på grunn av mulighetene for tverrfaglighet. Som Boeck argumenterte for på begynnelsen av 1800-tallet, så vi også veterinærmedisinen som

en del av et større fagfelleskap med medisin og naturvitenskap. Nå kan vi nok oppnå noe av dette ved flytting til Ås, gitt visse forutsetninger, først og fremst ved at det gis nok ressurser.

Det som bekymrer meg mest for fremtiden for veterinærmedisinen i Europa er at vi skal jobbe opp mot tjenesteøkonomien og opplevelsesøkonomien. Jeg er overbevist om at dette vil bli sett på som en viktig del av veterinærmedisinen om 20 år, selv om vi også skal arbeide med produksjonsdyr og mattrygghet. Jeg mener nok at med urbanisering og globalisering, når stadig færre vokser opp på en gård der de driver med hjemmeslakt, vil dette føre til en annerledes kontakt mellom dyr og menneske som også den nye veterinærmedisinen må betjene. Jeg er engstelig for at det skal bli vanskelig å være med på å modernisere faget i denne retningen, med mindre det skapes ordentlige forhold, særlig økonomisk, med anledning til å drive forskning.

Når omfanget av det veterinærfaglige fokus på primærproduksjon av mat flyttes over til å betjene en annen del av økonomien hvor menneskene og det nye markedet er, er det litt ironisk at NVH samtidig flytter motsatt vei, vekk fra byen og det fremtidige, voksende markedet for våre kandidater, og samtidig svekker kontakten med akvamedisin- og fiskehelseområdet som er det andre store området i vekst.

Den delen av våre fag som arbeider med human helse og sammenlignende medisin, blant annet studier av hund og katt gjennom hele livet, vil bli en svær utfordring i Ås. Selvfølgelig kan en slik flytting delvis kompenseres ved økt økonomiske ressurser, men det er her jeg er engstelig for at våre muligheter til å endre fagenes innhold i takt med den internasjonale utviklingen og behovene, vil kunne lide.

Jeg var med på forskningen som har gjort Algeta til en suksess. Vi drev kreftforskning på hund, og det gjorde at de preparater som vi jobbet med, kom fortere i human bruk fordi vi kunne teste hvilke effekter, og bivirkninger det hadde på hund. Vi kunne gjøre ting vi ikke kunne gjøre på mus og rotter, og kom mye raskere til at dette hadde et stort potensial for mennesker. En slik forskning krever nærhet til humanmedisin og krever nærhet til syke dyr. Hvis vi flytter vekk fra der hvor de syke dyrene er, må dyreeierne reise etter til det nye stedet. Og om vi vil lykkes vil avhenge av de økonomiske forholdene, for vi vil ikke kunne drive den virksomheten hospitalmessig uten spesielle rammevilkår. Man må legge kafeen der hvor folk vil gå på kafé.

Her er jeg fortsatt ganske avventende til om vi vil lykkes. Det er kanskje ikke tilstrekkelig forståelse for den faglige endringen av veterinærfaget på UMB. Der tror jeg man fremdeles er opptatt av landbrukets primærproduksjonsrolle, og kanskje ikke nok opptatt av opplevelsesøkonomi og tjenesteyting. På UMB arbeider de ikke i en næring som på samme måte er konkurranseutsatt som de nye veterinærtjenester er. Det finnes et privat tilbud på veterinærtjenester, mens vi i landbruket er omgitt av høye tollmurer slik at den ikke er konkurranseutsatt. Derfor får vi en annen tenkning om økonomi.

Det var et litt langt svar. For å sammenfatte: Å opprettholde den nære forbindelse mellom humanmedisin og veterinærmedisin vil koste mer og kreve ressurser. Spørsmålet er om det er tatt hensyn til i beslutningen om flytting.

Fremtiden for veterinærmedisin? Her er jeg positiv. Det er et stort potensial for at veterinærmedisin sammen med annen medisin vil kunne forstå sykdom både hos mennesker og dyr, og interaksjonen mellom disse. Vi kan forstå mer om gener og miljøets påvirkning av gener. Ved å anvende nye metoder kan vi forstå hvilken betydning miljøet har for å påvirke genene våre, og at de samme genene gjennom miljøpåvirkning kan gi forskjellige utslag. Der kan veterinærmedisinen være med å skape en ny fremtid.

Et annet felt vil være stamcelleforskning som har et svært potensial. Med fremtidig forskning kan vi kanskje skape en ny nyre, få en finger til å vokse ut igjen, amputere et ben for så å styre utveksten av et nytt. Kunnskapen til å gjøre dette finnes allerede gjemt hos dyr. Det finnes dyrearter som har mekanismer for dette, en krabbe kan regenerere sin klo, en salamanderhale som har falt av kan vokse ut igjen. av. Slike mekanismer finnes i naturen, og det er et spørsmål om å forstå dem og så skape en medisin ut av denne forståelsen. Dette er noe jeg håper vi kan jobbe med, på tross av den nye lokaliseringen. Vi har så god økonomi i vårt land at vi må kunne bruke penger på grensesprengende forskning, blant annet på disse områdene.

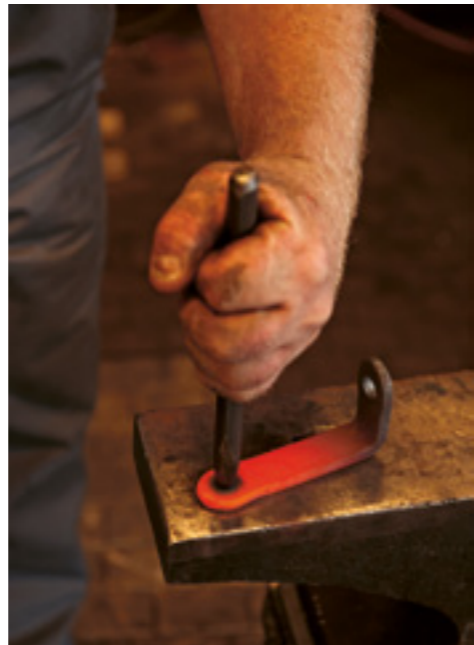
Er det noe tegn til at det norske forskningsmiljøet ser dette?

Det finnes nesten ikke søknadsadresse for denne type forskning i Norge i dag, og slett ikke for veterinærmedisin som ofte ubegrunnet taper i relevansdebatten. Det burde være store muligheter for å skape en industri basert på å forstå slike mekanismer, et stort marked som kunne profitere på dette. I stedet for å operere inn et griseherte kanskje man kunne forstå hvordan man kan regenerere det hjertet som er. Jeg er overbevist om at vi på et tidspunkt kan ta bort et bein på en hund, og så få et nytt til å vokse ut. I den sammenheng har veterinærer, som jobber så nært i samspillet mellom menneske og dyr, en viktig rolle fremover. Dette håper jeg skal kunne skje i Ås også.

Kommer du da tilbake?

Nå får vi se hvor fort dette går. Planen er at det skal stå ferdig i 2018, og da er jeg blitt godt voksen. Men jeg kan godt tenke meg å jobbe under nye forhold. Det er ikke slik at min sentimentalitet til Oslo er så stor at jeg ikke kunne tenke meg å arbeide i Ås.

DET STIG AV KAV

FINN BERGESEN JR.
LEDER FOR FELLESSTYRET

Siden 1935 har Norges veterinærhøgskole utdannet veterinærer, og i den senere tid også dyrepleiere. Høgskolen har dessuten en allsidig forskningsvirksomhet, og har erobret seg en posisjon innenfor sine fagfelt. I 75 år har dette skjedd i egen regi.

Det blir nå endret. Stortinget vedtok i vårsesjonen 2008 at NVH skal samlokaliseres og -organiseres med UMB i Ås. Arbeidet er godt i gang og det nye universitetet er i ferd med å ta form. Men fortsatt er det et stykke igjen til alt er på plass.

Alle endringer av strukturell karakter er krevende. Ikke bare skal aktivitetene flyttes til Ås, men organiseringen av undervisning og forskning blir endret. Endringer medfører nye muligheter. NVH står i dag overfor de største muligheter de har hatt siden 1935 til å utforme et fremtidsrettet universitet i tidsriktige lokaler og med moderne forskningsverktøy. Dette vil finne sted i samspill med miljøer som alle vil bidra til å styrke aktivitetene innenfor forskning og utdanning. NVH er således i en unik posisjon til å planlegge sin fremtid med frihet fra gamle begrensninger.

Fellesstyrets oppdrag er å bygge et nytt universitet – fysisk, organisasjonsmessig, faglig og administrativt. Det vil etableres i faser. Alle gode krefter har muligheter til å påvirke prosessen, enten direkte som medlem av fellesstyret, ledergruppen eller sekretariatet, eller ved å komme med innspill til sine representanter i de ulike organer. De som har fått fullmakt til å løse denne oppgaven, har gått til den med energi og entusiasme. Vi skal konsentrere oss om mulighetene, ikke forholde oss til begrensningene. Vi vil at de ansatte og studentene ved NVH skal se frem til det nye universitetet med forventning, og at når 100-årsberetningen skal skrives, så vil man karakterisere den prosessen vi nå er inne i som et løft for den forskning og undervisning som NVH i dag har ansvar for.

Vi er midt inne i en prosess der vi forsøker å se for oss hvordan grunnmuren til et nytt universitet skal se ut. Alle organisasjoner, virksomheter og bedrifter består av mennesker. Det viktigste er at de fungerer godt i nye omgivelser. Derfor må vi legge stor vekt på å utvikle en egen identitet og kultur, og å bygge en samspillende organisasjon. Det nye universitetet skal ha gode relasjoner til verden omkring – offentlige myndigheter, andre universiteter, institutter, næringslivet, og andre som man skal betjene, hente impulser fra eller samarbeide med. Ikke minst er det viktig å legge stor vekt på å skape gode relasjoner til ungdommen. Vi skal ha et utadvendt, formidlende og kommuniserende universitet. Det vi produserer innenfor vårt virkefelt, skal være av god kvalitet. Undervisningen og forskningen skal ha høyest mulig kvalitet og konkurransekraft, og innenfor enkeltområder skal vi være i verdensklasse. Vi skal ha en kompetent stab av vitenskapelige og administrative medarbeidere, og være et universitet som ungdommen søker til fordi vi opererer innenfor fagfelt som er politisk viktige og som kvalifiserer til sentrale stillinger både i offentlig og privat sektor. Vi skal være attraktive og ansvarlige. Vi skal forske innenfor områder hvor samfunnet etterspør kompetanse, og vi skal forvalte vårt samfunnsoppdrag og våre ressurser innenfor samfunnets rammer. Samspillende, formidlende, kommuniserende, kompetente, attraktive og ansvarlige er honnørord. De betyr først noe når vi lever dem ut – og det skal vi.

Vi må tørre å kvitte oss med noe gammelt tankegods, og så skal vi sammen skape Norges mest fremsynte universitet – og vi skal overraske positivt!
Vel møtt i Ås.

PÅ VEI OPP TIL LOFTET
I HOVEDBYGNINGEN

▶ FOTO AV PROFESSOR
PER SLAGSVOLD

▶ FOTO AV PROFESSOR
PER TUFF

KOLOFON

Redaksjonelt: Birgitte Bye, Kristian Ingebrigtsen og Anne Cathrine Munthe

Art Direction: Knut Bry, Birgitte Bye og Steffen Kørner Ludvigsen

Foto: Knut Bry/Tinagent, www.tinagent.no

Tilleggsfoto:

Kim Egenes side 71 (sebrafisk)

Stein Johnsen/Samfoto side 71 (laks)

Grafisk design: Steffen Kørner Ludvigsen, www.steffenludvigsen.com

Utgiver: Norges veterinærhøgskole

Trykk og repro: Fälth & Hässler

Papir: Lessebo Linné 150 g/m²

Typografi: Berthold Akzidenz Grotesk

ISBN: 978-82-7725-188-2

NORGES VETERINÆRHØGSKOLE

Besøksadresse:

Ullevålsveien 72

0454 Oslo

Postadresse:

Postboks 8146 Dep.

0033 Oslo

Tlf.: 22 96 45 00

Web: www.nvh.no

NVH
75 ÅR